

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА

(повне найменування закладу вищої освіти)

Факультет психології та соціальної роботи

(повне найменування факультету)

Кафедра соціальної роботи

(повна назва кафедри)

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

на тему: «Волонтерська діяльність як інструмент соціальної роботи під час збройного конфлікту в Україні»

«Volunteer activity as a tool of social work during the armed conflict in Ukraine»

Виконала: здобувачка денної форми навчання
Спеціальності 231 Соціальна робота
Освітня програма Соціальна робота
Олексюк Олена Петрівна

Керівник к.політ.н., доц.Хлівнюк Т.П.

Рецензент к.психол.н., доц. Кременчуцька М.К.

Рекомендовано до захисту:
Протокол засідання кафедри
соціальної роботи
№ ____ від ____ . ____ . 20 ____ р.
Завідувачка кафедри
_____ Тетяна ХЛІВНЮК
(підпис) (прізвище, ім'я)

Захищено на засіданні ЕК № _____
протокол № ____ від ____ . ____ . 20 ____ р.
Оцінка _____ / ____ / ____
—
(за національною шкалою/шкалою ECTS/ бали)
Голова ЕК
_____ Юлія КАПЛЮЧЕНКО
(підпис) (прізвище, ім'я)

Одеса – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ІНСТРУМЕНТУ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ В УКРАЇНІ	6
1.1 Поняття, сутність та актуальність волонтерської діяльності	6
1.2 Правове регулювання волонтерської діяльності в Україні	12
Висновок до першого розділу	17
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ІНСТРУМЕНТУ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ В УКРАЇНІ	18
2.1 Сучасний стан волонтерського руху в Україні як інструменту соціальної роботи під час збройного конфлікту	18
2.2 Аналіз волонтерської діяльності як інструменту соціальної роботи на практичному рівні на прикладі Одеського регіону	22
Висновок до другого розділу	35
РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СПРЯМОВАНOSTІ ТА МОТИВАЦІЇ ДО ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІД ЧАС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ В УКРАЇНІ	36
3.1 Опис методик, програми та результатів дослідження спрямованості та мотивації до волонтерської діяльності під час збройного конфлікту (на прикладі Одеського регіону)	36
3.2 Практичні рекомендації по залученню до волонтерської діяльності як інструменту соціальної роботи під час збройного конфлікту	40
Висновок до третього розділу	45
ВИСНОВКИ	47
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	52
ДОДАТКИ	58

ВСТУП

Актуальність дослідження. В умовах сьогодення Україна переживає складні часи, що зумовлено збройним конфліктом, падінням економіки та міграцією населення. Приблизно третина території країни наразі є окупованою, велика кількість будівель інфраструктури зруйнована, а громадяни проживають в умовах постійної потенційної загрози бомбардування, обстрілів, терористичних актів та окупації. Майбутнє та сьогодення нашої країни залежить насамперед від злагодженої роботи органів державної влади, регіональних громад та безпосередньо населення. Держава, в свою чергу, має створювати всі належні соціальні умови для своїх громадян, гарантуючи їм безпеку, водночас взаємодіяти із ними через органи місцевого самоврядування та надавати громадянам інструменти для самостійного задоволення власних потреб та вирішення проблем. У період військових конфліктів система соціального захисту країни не завжди має достатню спроможність для підтримки та захисту всіх верств населення, тому на допомогу приходять волонтерський рух.

На сьогодні волонтерство набуває особливого соціального значення. Волонтери стали однією з найвпливовіших інституцій сучасної України: разом із Збройними Силами та церквою вони входять до трійки тих, яким українці довіряють найбільше.

Актуальність даного дослідження полягає у тому, що розвиток волонтерського руху в Україні є важливим з ряду причин. Перш за все, як засвідчує багаторічний досвід, це ефективний спосіб вирішення складних проблем як особистості, так і суспільства, які виникають на ґрунті неспроможності держави задовольнити всі потреби громадськості. Волонтери, в своїй більшості, діють точково, відповідно до запитів особи, постійно підтримуючи контакт із потребувачими допомоги особами. По-друге, волонтерство приносить у соціальну сферу нові, зазвичай креативні та сміливі ідеї для вирішення найгостріших і найскладніших проблем, утворюючи при

цьому враження, що неможливого – не існує. По-третє, волонтерство – це спосіб, за допомогою якого кожен член суспільства може долучитись до покращення якості суспільства: міста, громади, у якому проживає.

Стан наукової розробки теми дослідження. За останні роки до проблем діяльності волонтерських організацій у нашій державі зверталася низка вчених: В. В. Вашкович, О. В. Безпалько, Н. О. Ляшенко, Т. М. Байдак, І. С. Зверєва, Н. О. Заверико, Г. Р. Лактіонова, Б.Басс, О. Потьомкіна, А.Мехраб'ян, Ю. Р. Поліщук та інші.

Об'єкт дослідження – волонтери та їхня діяльність під час збройного конфлікту в Україні.

Предмет дослідження – волонтерська діяльність як інструмент соціальної роботи під час збройного конфлікту в Україні.

Мета кваліфікаційної роботи – аналіз волонтерської діяльності та її змісту як інструменту соціальної роботи під час збройного конфлікту в Україні.

Для досягнення обраної мети необхідним є вирішення таких **завдань**:

- вивчити та проаналізувати поняття, сутність та актуальність волонтерської діяльності;
- зробити аналіз правового регулювання волонтерської діяльності в Україні;
- з'ясувати сучасний стан волонтерського руху в Україні як інструменту соціальної роботи під час збройного конфлікту;
- проаналізувати волонтерську діяльність як інструменту соціальної роботи на практичному рівні на прикладі Одеського регіону;
- розробити та провести емпіричне дослідження щодо спрямованості та мотивації до волонтерської діяльності під час збройного конфлікту в Одеському регіоні;
- описати методики, програми та результати дослідження спрямованості та мотивації до волонтерської діяльності під час збройного конфлікту (на прикладі Одеського регіону);

- проаналізувати та інтерпретувати результати опитування;
- розробити практичні рекомендації по залученню до волонтерської діяльності як інструменту соціальної роботи під час збройного конфлікту.

База дослідження: волонтери та активісти Одеської обласної організації Товариства Червоного Хреста України, благодійного фонду «Добрий Самарянин», всеукраїнської громадської організації СД Платформа, студенти спеціальності 231 Соціальна робота ОНУ імені І. І. Мечникова та загалом волонтери Одеського регіону.

Методологічна база дослідження: теоретичний метод, емпіричне дослідження, спостереження, синтез, системний аналіз, порівняння, аналіз документів, опитування, експериментальні дослідження, анкетування, інтерв'ювання.

Основою теоретичного та методологічного дослідження є наукові розробки, навчальні посібники, соціальні проєкти, наукові статті, законодавчі акти щодо волонтерської діяльності.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у тому, що результати бакалаврської кваліфікаційної роботи можуть бути використані як практичні рекомендації державними та недержавними організаціями та установами задля удосконалення процесу провадження їхньої діяльності та залучення волонтерів.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати бакалаврської кваліфікаційної роботи розглянуто та схвалено на студентській науково-практичній конференції «79-й Студентській науковій конференції» (26 квітня 2023 року).

Публікації. За темою бакалаврської кваліфікаційної роботи опубліковано тези доповіді на науковій конференції:

1. Олексюк О.П. Хлівнюк Т.П. Волонтерська діяльність у соціальній сфері: мотиви та цінності тези. Матеріали до 79-ї студентської наукової конференції: матеріали наук.-практ. конф. (Одеса, 26 квітня 2023 р.). Одеса: ОНУ імені І.І. Мечникова, 2023. С.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ІНСТРУМЕНТУ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ В УКРАЇНІ

1.1 Поняття та сутність волонтерського руху

Волонтерство наразі є поширеною практикою у багатьох розвинутих країнах світу. Воно часто стає рішенням певних соціально-значущих проблем суспільства та приходять на поміч державі. У більшості країн волонтери підтримували свою батьківщину та уряд у часи економічної кризи, військових конфліктів та зокрема займалися розбудовою післявоєнної Європи. Україні притаманна традиція колективної праці та взаємодопомоги. Раніше осіб, які безкорисливо піклувались про ближнього було прийнято називати альтруїстами, добродійцями тощо, проте у сучасному українському суспільстві ці терміни змінились на поняття «волонтер», а діяльність, яку вони провадять є одним із основних потужних соціально-корисних рухів [7].

Термін «волонтерство» являє собою добровільну, соціально-спрямовану, неприбуткову діяльність, що здійснюється шляхом надання волонтерської допомоги. Волонтери вступають у сформований рух або створюють новий та добродійно допомагають тим, хто цього потребує. Воно охоплює різноманітні сфери життя суспільства, включаючи соціальну роботу, психологію, економіку, політику, охорону здоров'я, освіту, екологію тощо.

Велика кількість науковців займалися вивченням та дослідженням питання волонтерства. Зокрема, дослідниця В. В. Вашкович зазначає волонтерську діяльність як добровільну безкоштовну роботу волонтерів у громадських та некомерційних організаціях, що зосереджує свою увагу на наданні допомоги різним категоріям населення у багатьох видах діяльності,

навчання та вдосконалення; систематичну або періодичну допомогу державним установам при реалізації соціальної політики; наслідком творчого саморозвитку, навчання інших тому, що сам добре знаєш [6].

Дослідники В. О. Болотова, Н. О. Ляшенко та Т. М. Байдак зазначають під волонтерською діяльністю «спеціальний вид соціальної активності, ознакою якого є відсутність будь-якої винагороди, добровільність» [10]. З точки зору І. Д. Звереві, волонтерська робота — це «доброчинна діяльність, яка здійснюється фізичними особами на засадах неприбуткової діяльності, без заробітної плати, без просування по службі, заради добробуту та процвітання спільнот і суспільства в цілому» [2].

Ключовим завданням волонтерства є сприяння вирішенню соціальних проблем у суспільстві задля створення зручних та комфортних умов для життя кожної людини. В літературних джерелах волонтерство все частіше пов'язують із явищем альтруїзму, вважаючи, що це є високим показником безкорисливості громадян, проявом рівню їхньої емпатії та національної свідомості, що характеризується особистісним зростанням людини та становленням її цінностей.

Як зазначає науковець Н. В. Заверико, становлення волонтерства в Україні охоплює період в історії понад ста років. Першими волонтерами прийнято вважати представників Товариства Червоного Хреста: їхній рух під час Першої світової війни прийшов на допомогу медичним закладам Європи та мобілізував зусилля небайдужих громадян для допомоги у шпиталях у якості медичних сестер, а також заснував Міжнародне агентство військовополонених [2].

Перший осередок Червоного Хреста на території нашої країни з'явився у Сімферополі у кінці XIX століття, а наступний – в Кам'янці-Подільському. Після проголошення незалежності України у 1991 році Товариство Червоного Хреста України отримало міжнародне визнання та на сьогодні є всеукраїнською гуманітарною громадською організацією та одним із найбільших та найвпливовіших об'єднань волонтерів у світі, діяльність якого

є надзвичайно вагомою, особливо в період збройного конфлікту в Україні [21]. Детальніше про діяльність представляємо на рис. 1.1.

Рис. 1.1. Діяльність Товариства Червоного Хреста України

Волонтерська діяльність є актуальною, інноваційною, багаторівневою та затребуваною в умовах сьогодення, даний рух є розгалуженою системою пов'язаних між собою складників, таких як: сфери, напрями, форми, методи та принципи і має неабияке значення та рівень соціальної відповідальності.

Основні сфери волонтерської діяльності в Україні представляють охорону здоров'я та навколишнього середовища, спорт, туризм, освіту та виховання, захист прав та інтересів громадян, забезпечення умов міжнародної солідарності країн тощо. Вона діє задля громадської підтримки, привернення уваги населення до соціальних проблем та пошук шляхів із вирішення, залучення нових волонтерів у сферу надання державних послуг, підвищення активності громадськості, а також розвіювання стереотипів про суспільного сприйняття волонтерства [54].

Основні напрями волонтерської діяльності в Україні представляємо на рис. 1.2.

Напрями волонтерської діяльності

1. Інформаційний
2. Профілактичний
3. Просвітницький
4. Корекційний
5. Соціально - побутовий
6. Реабілітаційний

Рис. 1.2. Напрями волонтерської діяльності

1. Інформаційний - охоплює збір, обробку, зберігання, передачу та використання інформації з метою поширення обізнаності, сприяння комунікації та вирішенню проблем.

2. Профілактичний - спрямований на попередження конкретної соціальної проблеми (або кількох пов'язаних між собою проблем), негативного явища, складних життєвих обставин, включає у собі розробку та реалізацію зокрема навчальних програм та заходів.

3. Просвітницький, що направлений на поширення знань, здобуття навичок та формування цінностей серед громадськості.

4. Корекційний - спрямований на виправлення або зменшення негативних аспектів в поведінці, розвитку чи функціонуванні особи.

5. Соціально - побутовий - спрямований на надання інформації та допомоги у сфері побуту та соціальних послуг.

6. Реабілітаційний - спрямований на відновлення, розвиток та підтримку фізичного, психічного чи соціального функціонування осіб з інвалідністю або тимчасово обмеженими можливостями.

Форми волонтерського руху як сукупність прийомів, засобів та методів розв'язання проблем та задоволення потреб поділяються на індивідуальні та групові. Індивідуальні являють собою надання допомоги окремим людям і

сім'ям у вирішенні їхніх соціальних проблем, відповідно до запиту, і досягненні ними адекватного рівня соціального функціонування. Представлена форма передбачає певні відносини між волонтером і потребує допомогою, та вимагає від першого розуміння життєвої ситуації отримувача, особливостей випадку.

Групові ґрунтуються на наданні допомоги одразу великій кількості осіб та включає різні види діяльності: розвиток цієї групи, взаємної допомоги і підтримки членів групи. Особливість волонтерської групової роботи полягає в тому, що вона дає можливість людям стати більш незалежними й ініціативними у прийнятті самостійних рішень стосовно актуальних суспільних проблем та надає можливість виявляти відповідальність за зміни, які відбуваються в їхньому житті. Основними цілями такої роботи є створення групового клімату, завдяки якому члени групи почувають себе достатньо впевненими та зацікавленими для обміну досвідом, підтримання ініціативи членів групи, розвиток навичок спілкування, усвідомлення власної цінності, становлення самоповаги [27].

В окреслених напрямках та формах використовуються такі методи провадження волонтерського руху:

- Тренінги – ефективний інтерактивний захід, який дозволяє отримати нові знання, опанувати додаткові навички, а також допомагає розставити ціннісні пріоритети та сформувавши правильну поведінку;
- Форум-театри – методика, що застосовується для подолання соціальних проблем завдяки тому, що глядач має можливість перетворитися з пасивного на активного співучасника тематичних заходів;
- Дебати – обмін думками між двома сторонами з обраної проблематики;
- Квести – тематичний захід, якому характерна ігрова форма виконання завдань, які можуть бути створені заздалегідь та направлені, як на одного на учасника, так і на команду;

- Тематичні тижні та акції – захід, який спрямований на залучення великої кількості учасників, з метою формування відповідального ставлення до власного життя, соціальних проблем та життя країни;
- Круглі столи, семінарські заняття, конференції – тематичні зустрічі, з обговоренням актуальних питань та запропонованням методів їх вирішення;
- Оформлення тематичних полиць – застосування творчих та розумових здібностей для створення брошур, плакатів, малюнків з обраної тематики з просвітницькою метою;
- Консультативні пункти – залучення мультидисциплінарної команди (психологів, соціальних працівників, юристів, соціальних педагогів) на волонтерських засадах для проведення соціально-профілактичних консультацій тощо [4].

Моральні якості волонтера

1. Загальнолюдські: відповідальність, почуття обов'язку
2. Громадянські: патріотизм, пріоритет цінностей суспільства перед цінностями індивіда, прагнення до свободи та демократії, ідентичність
3. Міжособистісні: альтруїзм, емпатія, доброта, гуманність
4. Особистісні: гідність, оптимізм, ініціативність, безкорисність, романтизм, прагматизм

Рис. 1.3. Моральні якості волонтера

Волонтерство представляє собою роботу, що втілюється на таких принципах, як альтруїзм, що передбачає готовність волонтера до здійснення безоплатної діяльності, спрямованої на вирішення складної життєвої ситуації особи, безкорисливість, що заснована на відсутності матеріальної зацікавленості у відносинах, гласність, яка полягає у відкритості волонтерської роботи для громадського контролю та обговорення, гуманізм,

виражений у дотриманні прав людини, прояві доброзичливості, толерантному підході волонтера до клієнта та законності, що вимагає відповідності волонтерської діяльності прийнятому законодавству України. Особистісними рисами волонтера можемо виділити милосердя, чуйність, співчуття та емпатія, повага до клієнта [13]. Більш детально класифікуємо та представляємо моральні якості волонтера на рис. 1.3.

1.2 Правове регулювання волонтерської діяльності в Україні

Волонтерство у всьому світі наразі є важливим аспектом громадянського життя суспільства, адже спрямоване на вирішення як глобальних проблем, так і потреб окремої людини. Воно сприяє вдосконаленню суспільства шляхом креативного і досить сміливого підходів. Волонтери по всьому світу утворюють мережу волонтерського руху, яка безумовно має позитивний вплив на соціальну активність держави, адже сприяє більш якісному співіснуванню та особистісному розвитку.

Волонтерська діяльність передбачає систематичні дії небайдужих членів суспільства та їхніх рухів, які мають на меті досягнення певного результату. Їхня діяльність здійснюється в інтересах як окремих осіб, та і в інтересах громади/суспільства та не передбачає отримання прибутку від виконаних робіт та наданих послуг.

На даний час Україна визначає соціальну сферу як головний напрямок державної політики, тому держава сприяє створенню різних соціальних програм та проєктів, але через недостатню кількість людського ресурсу та зокрема кваліфікованих фахівців, він задіяний не в достатній кількості, тому на допомогу при регулюванні цього питання приходять волонтери [24].

Правове регулювання волонтерської діяльності відбувається за допомогою Конституції України та основного, в цій сфері, нормативно-правового акту Закону України «Про волонтерську діяльність» від 31.03.2023 3236-VI, який визначає, що «волонтерська діяльність - добровільна, соціально

спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги» [1, 30]. Інші нормативно-правові акти, які регламентують волонтерський рух в Україні представляємо на рис.1.4.

Нормативно-правові акти, що стосуються волонтерства

1. Про соціальні послуги : Закон України від 19 червня 2003 року №966-IV.
2. Про благодійну діяльність та благодійні організації: Закон України від 5 липня 2012 року № 5073.
3. Про волонтерську діяльність : Закон України від 19 квітня 2011 року № 3236-VI.
4. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 № 280/97.
5. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 9 квітня 1999 р. № 586-XIV.
6. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України: Закон України від 23 березня 2000 року № 1602-III.
7. Про сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні: указ Президента України від 26 лютого 2016 року № 68/2016.
8. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань: Закон України від 15 травня 2003 року № 755 IV.
9. Порядок ведення Реєстру неприбуткових установ та організацій, включення неприбуткових підприємств, установ та організацій до Реєстру та виключення з Реєстру.

Рис. 1.4. Нормативно-правові акти, що регламентують волонтерство в Україні

Відповідно до Закону України «Про волонтерську діяльність» від 31.03.2023 3236-VI, волонтерська діяльність здійснюється за певними напрямками, з яких виокремлюємо наступні:

- надання допомоги з метою підтримки малозабезпечених, безробітних, багатодітних, бездомних, безпритульних, осіб, які мають потребу у соціальній реабілітації та осіб, що перебувають у складних життєвих обставинах;
- надання волонтерської допомоги громадянам, які постраждали внаслідок надзвичайної ситуації техногенного чи природного характеру,

правових режимів надзвичайного чи воєнного стану, проведення антитерористичної операції, а також жертвам кримінальних правопорушень, біженцям, внутрішньо переміщеним особам;

- надання волонтерської допомоги особам, які через свої фізичні або інші вади обмежені в реалізації своїх прав і законних інтересів;
- сприяння проведенню заходів національного та міжнародного значення, пов'язаних з організацією спортивних, культурних, молодіжних та інших заходів;
- надання волонтерської допомоги Збройним Силам України та іншим військовим формуванням, правоохоронним органам, органам державної влади під час дії воєнного стану та проведення антитерористичної операції;
- надання волонтерської допомоги для подолання наслідків бойових дій, терористичного акту, збройного конфлікту, тимчасової окупації;
- надання волонтерської допомоги для подолання наслідків збройної агресії Російської Федерації проти України та/або іншої країни проти України, а також для післявоєнного відновлення і розвитку України;
- надання волонтерської допомоги особам/сім'ям, які опинилися у складних життєвих обставинах через шкоду, завдану бойовими діями, терористичним актом, збройним конфліктом, тимчасовою окупацією, збройною агресією Російської Федерації проти України та/або іншої країни проти України;
- надання волонтерської допомоги за іншими напрямками, не забороненими законодавством [30].

Волонтерські рухи можуть взаємодіяти із благодійними організаціями, діяльність і основні засади яких регулюються Законом України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» № 5073-VI від 05.07.2012. Відповідно до Закону, благодійна організація – це юридична особа приватного права, основні документи якої визначають благодійну діяльність в одній чи кількох сферах, визначених цим Законом, як основну мету її діяльності.

Засновниками цих організацій не можуть виступати органи державної влади та місцевого самоврядування [29].

Після державної реєстрації благодійна організація може бути внесена в Реєстр неприбуткових установ і організацій, що керується Порядком ведення Реєстру неприбуткових установ та організацій, включення неприбуткових підприємств, установ та організацій до Реєстру та виключення з Реєстру [26,32].

Організації та установи, які є неприбутковими та внесені до відповідного Реєстру мають право залучати до своєї діяльності волонтерський рух, самостійно виокремлювати напрямок їхньої роботи, видавати волонтерам посвідчення, що будуть засвідчувати їхню особу та описувати діяльність в межах організації, відшкодовувати волонтерам витрати, пов'язані із наданням допомоги. Також їхня діяльність передбачає страхування здоров'я та життя під час волонтерства.

В свою чергу вони також зобов'язані забезпечувати волонтерам усі необхідні умови для життєдіяльності, здійснювати навчання, надавати достовірну інформацію щодо волонтерських програм та забезпечувати вільний доступ до інформації.

У разі, якщо волонтеру було заподіяно шкоди: він отримав інвалідність або загинув під час провадження допомоги, зокрема на території, де ведуться бойові дії, його родині та утриманцям виплачується одноразова грошова допомога, що регламентується відповідністю випадку за рішенням та на умовах, виокремлених Кабінетом Міністрів України на підставі звернення та довідки судово-медичної експертизи [27].

Відповідно до Законодавства, волонтер - фізична особа, яка на добровільних неприбуткових засадах здійснює соціально спрямовану допомогу. Стати волонтером та отримати відповідне посвідчення можуть громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які проживають на території України згідно Закону. Здійснювати свою діяльність вони можуть на підставі договору або без його заключення із організацією або установою [30].

Під час провадження своєї діяльності він має право на належні умови для здійснення запланованої діяльності, отримання чіткої та прозорої про її проведення та бути забезпеченим відповідним спорядженням та обладнанням. Важливим аспектом та заохоченням для студентів виступає право волонтера на зарахування часу волонтерської діяльності до навчальної та виробничої практики здобувачам у разі її проходження, якщо обраний напрям відповідає спеціальності навчання волонтера та за згодою закладу вищої освіти.

Волонтер зобов'язаний сумлінно та своєчасно виконувати свої обов'язки, в окремих випадках проходити медичний огляд і в разі потреби надавати медичну довідку про стан свого здоров'я, у разі необхідності проходити додаткове навчання та не допускати ймовірність погіршення репутації організації та установи, з якою співпрацює.

Особа, яка отримує допомогу від волонтера має право на звернення за нею та поважне ставлення до себе зі сторони суб'єктів, а також захищати свої права та інтереси відповідно до законодавства. Також отримувач зобов'язаний надавати волонтерам та організаціям повну та достовірну інформацію, що входить в коло потреби у волонтерській допомозі та не створювати ризиків для життєдіяльності надавачів послуг.

Договори між суб'єктами та об'єктами волонтерської діяльності укладаються в письмовій формі та за бажанням волонтера. Його укладання можливе лише з особою, яка досягла повноліття, а у разі, якщо волонтер не досяг зазначеного віку, він може укладатись за письмової згоди одним із батьків (усиновлювачів), прийомних батьків, батьків-вихователів або піклувальника.

Даний документ має у собі вкладати опис допомоги, завдання, термін провадження волонтерської діяльності, права та зобов'язання сторін, а також окреслювати відповідальність за заподіяння збитків.

Державна підтримка волонтерського руху може здійснюватися завдяки:

1. наданні правової, організаційної та інших форм допомоги волонтерам, організаціям та установам;

2. розробці та впровадженні загальноукраїнських програм, направлених на підтримку та розвиток волонтерства;
3. наданні інших видів підтримки з боку держави, відповідно до Закону.

Висновок до першого розділу

У першому розділі виокремлено поняття, терміни, роботи дослідників, які розкривали суть та зміст волонтерського руху. Ми виділили форми, методи, принципи, сфери, напрями «волонтерства» та окреслили портрет волонтера та проаналізували історію заснування волонтерського руху на прикладі громадської гуманітарної організації Товариства Червоного Хреста України. Підсумуємо, що волонтерський рух - це форма соціально-активної громадської участі, під час якої волонтери на безоплатній основі спрямовують свій час, знання та навички на підтримку, удосконалення та розвиток різних сфер суспільства.

Волонтерська діяльність в Україні набуває глобального характеру і буде існувати доти, доки люди потребуватимуть у тій чи іншій допомозі. Вона є формою благодійництва та ґрунтується на принципах законності, гуманності, рівності, добровільності, безоплатності, безкорисливості, неприбутковості. Участь у волонтерському русі має одноразовий характер або періодично у співпраці з суб'єктами волонтерства. Таким чином, особливістю волонтерства в Україні є те, що воно виступає одним із найвпливовіших інструментів соціальної роботи.

Регламентуючим Законом, що регулює відносини, пов'язані з провадженням волонтерської діяльності в Україні, виступає Закон України «Про волонтерську діяльність» від 19 квітня 2011 року № 3236-VI, в якому окреслено основні засади, напрями, особливості правового статусу волонтерів та діяльності волонтерської організації.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ІНСТРУМЕНТУ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ В УКРАЇНІ

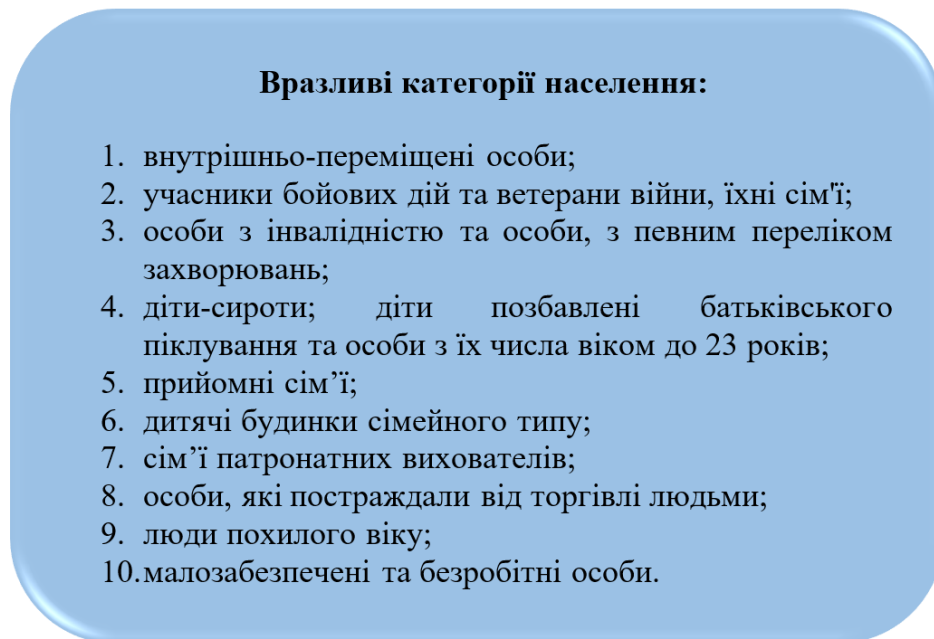
2.1 Сучасний стан волонтерського руху в Україні як інструменту соціальної роботи під час збройного конфлікту

Збройний конфлікт між Росією та Україною, черговий гарячий етап якої триває з 24 лютого 2022 року, кардинально змінив життя населення у всіх сферах. Він став руйнівним фактором для життєвого функціоналу кожного українця, а особливо для вразливих категорій населення, зокрема тих, які перебували або перебувають і на сьогоднішній день в зоні активних бойових дій.

Україна опинилася на порозі кардинальних соціально-ризикованих змін. Потреби соціально-незахищених верств населення України, які перебувають у складних життєвих обставинах, мають низку певних соціальних, матеріальних, психологічних проблем, а саме: втрата майна та стабільних умов для життя, труднощі соціальної адаптації в приймаючі громади, відсутність достатніх можливостей для задоволення нагальних потреб, втрата довіри та чітких ціннісних перспектив, збільшення кількості внутрішньо переміщених осіб та зменшення їх підтримки в нових місцях проживання, виховання та навчання в нових колах соціальної взаємодії тощо [45, 51].

Такий комплекс проблем підтверджується, розширюється та набуває глибшого змісту під час залучення до вивчення даного питання державних установ та організацій громадянського суспільства, адже вони активно співпрацюють та провадять свою діяльність у сферу підтримки населення, тим самим позапланово змінивши деякі ключові напрями та пріоритети своєї діяльності.

Вразливі категоріями населення, які потребують найбільшої підтримки та якісного соціального захисту в період війни представлені на рис. 2.1.

Рис. 2.1. Вразливі категорії населення

Зважаючи на високий рівень міграції населення, нестачу кваліфікованих кадрів у сфері соціальної роботи (фахівців із соціальної роботи) та неспроможність держави долати такі значні виклики самотійно, волонтерська діяльність сьогодні, як ніколи, є необхідною та виступає одним із ключових інструментів соціальної роботи.

Однією з головних рис українського волонтерства є його оперативність та зразково вибудована логістика. На окрему увагу заслуговує мобільність волонтерів: розмаїття способів, видів та форм волонтерської активності, варіантів збирання коштів для подальшої переадресації. Перелік засобів, до яких вдаються волонтери, на нашу думку, свідчить про високий рівень креативності української нації та підприємницьку інноваційність [52].

Варто зауважити, що важливим аспектом волонтерства є те, що їхня діяльність викликає довіру з боку суспільства, а отже допомагає державі виконувати її функції. Люди довіряють волонтерам через те, що вважають їх безкорисними, чуйними та самовідданими.

Необхідно зазначити, будь-якому випадку волонтерський рух є тимчасовим виходом із ситуації кризи, адже громадські та волонтерські організації, благодійні фонди та інші об'єднання не можуть та не повинні виконувати і замінювати функції держави. Рівень питань, які вирішують волонтери, кардинально відрізняється від запитів і проблем, які вирішувалися волонтерами раніше. Сьогодні вони розробляють і тестують сучасні польові укріплення для української армії, відновлюють важку військову техніку, літаки та кораблі, займаються розробкою високотехнологічних проектів, які кардинально впливають на перебіг боїв та військових операцій, регулюють гуманітарні питання та забезпечують нагальні потреби населення [8,11].

Збройний конфлікт, в якому наразі перебуває Україна, спричинив мобілізацію та консолідацію українського суспільства як загалом, так і окремих локальних громадських ініціатив на підтримку української армії та вразливих верств населення. Починаючи із 2014 року в Україні спостерігається поширення та популяризація волонтерського руху. Із початком війни українці майже одразу почали створювати об'єднання волонтерські рухи для допомоги один одному та державі, спочатку - за допомогою особистих зв'язків, а потім на базі спеціальних онлайн-платформ, де небайдужі громадяни координують та об'єднують власні зусилля для досягнення суспільно-корисного результату.

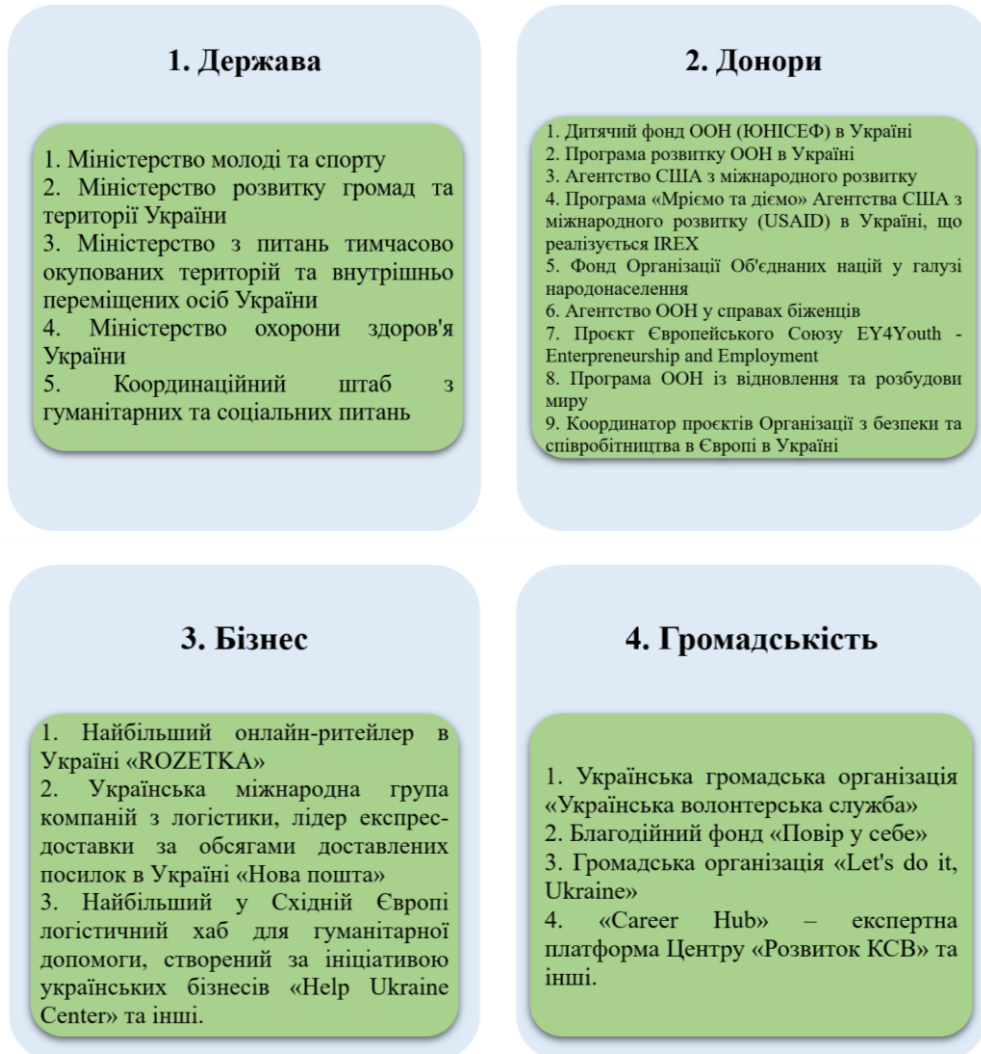
Найвпливовішим прикладом при вивченні цього питання виокремлюємо платформу «СпівДія», що створена за підтримки Офісу президента з урядом та є офіційною платформою для об'єднання волонтерських та державних ініціатив з гуманітарної допомоги під час війни [49].

За допомогою даного ресурсу волонтери в реальному часі можуть оперативно збирати та опрацьовувати заявки людей, волонтерських штабів, установ та організацій, що надають адресну допомогу населенню, та надсилати наявні ресурси отримувачам відповідно до запитів.

Блага, які можливо отримати за допомогою проєктів «СпівДії» є натуральна, гуманітарна допомога, ліки та устаткування, транспортні

перевезення, фінансова допомога на отримання необхідних ресурсів, працевлаштування, психологічна та юридична підтримка, шелтери для внутрішньо переміщених осіб.

Партнерів даного проєкту представляємо на рис. 2.2:

Рис. 2.2. Партнери платформи «СпівДія»

Варто зазначити, що мультидисциплінарна взаємодія державних, волонтерських, громадських та благодійних організацій з метою розширення можливостей волонтерського сектору породжує добрі справи, має велику силу та намагається дати кожному можливість відчувати її трансформаційний ефект в умовах війни.

2.2 Аналіз волонтерської діяльності як інструменту соціальної роботи на практичному рівні на прикладі Одеського регіону

На території Одеського регіону свою діяльність у питанні соціального захисту осіб під час збройної агресії Росії проти України впроваджують як державні (комунальні) установи, так і громадські, волонтерські організації, благодійні фонди та соціальні проєкти, які здійснюють свою роботу за допомогою волонтерів та надають послуги населенню на безоплатних умовах. Вони направлені на надання волонтерської допомоги з ціллю підтримки осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, зокрема через шкоду, заподіяну бойовими діями.

Основними суб'єктами волонтерського руху виступають: Одеська обласна державна адміністрація, Головне управління Державної служби з надзвичайних ситуацій України в Одеській області, Головне управління Державної міграційної служби України в Одеській області, Виконавчий комітет Одеської міської ради, Департамент надання адміністративних послуг Одеської міської ради, Одеський обласний центр зайнятості, Департамент праці та соціальної політики Одеської міської ради.

Недержавними, громадськими, волонтерськими організаціями та благодійними фондами виступають Одеська обласна організація «Товариство Червоного Хреста», БФ «Карітас», БФ «Добрий Самарянин», БФ «Вітрила дитинства», БФ «Корпорація монстрів», БФ «Шлях додому», всеукраїнська громадська організація СД Платформа тощо.

Під час практичної підготовки до написання кваліфікаційної роботи нами було прийняте рішення долучитись до діяльності Київської районної громадської гуманітарної організації Товариства Червоного Хреста міста Одеса та благодійного фонду «Добрий самарянин».

Протягом діяльності мною було з'ясовано, що Київська районна громадська гуманітарна організація Товариства Червоного Хреста надає першочергову допомогу для внутрішньо переміщених осіб, а також для

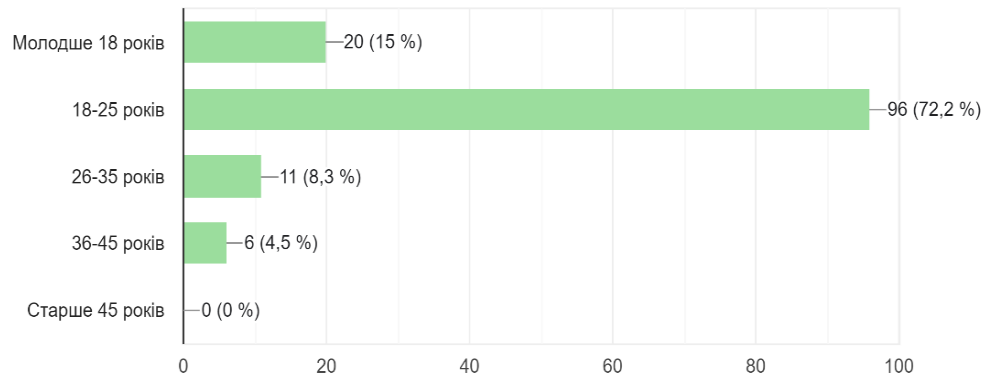
учасників бойових дій та ветеранів війни, їхніх сімей, осіб з інвалідністю та осіб, з певним переліком захворювань, а також багатодітним, малозабезпеченим родинам, прийомним сім'ям, людям похилого віку, малозабезпеченим та безробітним особам.

Разом із іншими волонтерами ми долучились до видачі гуманітарної допомоги та психосоціальної підтримки дітей, сімей з числа внутрішньо переміщених осіб. З'ясували, що допомога надається у натуральній формі у вигляді: продуктових, транзитних, сімейних та гігієнічних наборів, що сформовані відповідно до запитів отримувачів.

Під час практичної залученості із напрямку психосоціальної підтримки мною був проведений захоплюючий майстер - клас з квілінгу «Святкова листівка з елементами квілінгу» та із фетру для дітей, з числа внутрішньо переміщених осіб, протягом яких кожна дитина, яка була присутня, мала змогу розвинути креативність, творче мислення, засвоювати нові знання та вміння, удосконалити навички комунікативності, підкреслити свою індивідуальність, розкрити власний потенціал та вміння працювати в команді, використовуючи творчий підхід та задіюючи свою фантазію.

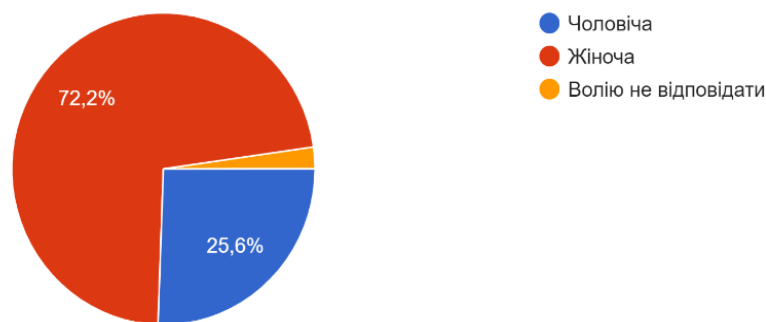
Даний досвід спонукував нас до створення опитувальника на тему кваліфікаційної роботи, участь у якому взяли 133 респондентів, волонтерів, суб'єктів соціальної сфери в Одеському регіоні, яким було запропоновано пройти анонімне, дистанційне анкетування із застосуванням Google Forms. Анкета містила у собі відкриті та закриті питання, можливість обрати одну або декілька відповідей та можливість додати свою відповідь аби висловити власні думку.

Серед загальної кількості респондентів 72% склала молодь віком 18-25 років, 15% - особи молодше 18 років, 8% - 26-35 років, а 4,5% 36-45 років як це показано на рис. 2.3.

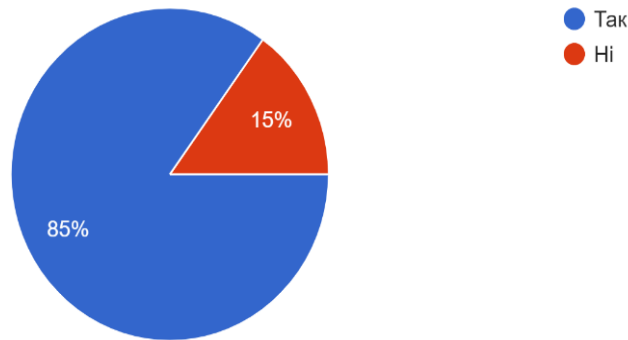
Рис. 2.3. Вік респондентів анкетування

Серед цих людей анкету було опрацьовано 72% жінками та 26% чоловіками, а 2% опитуваних виявили бажання не відповідати на дане питання, показники на рис. 2.4.

Рис. 2.4. Стать респондентів анкетування

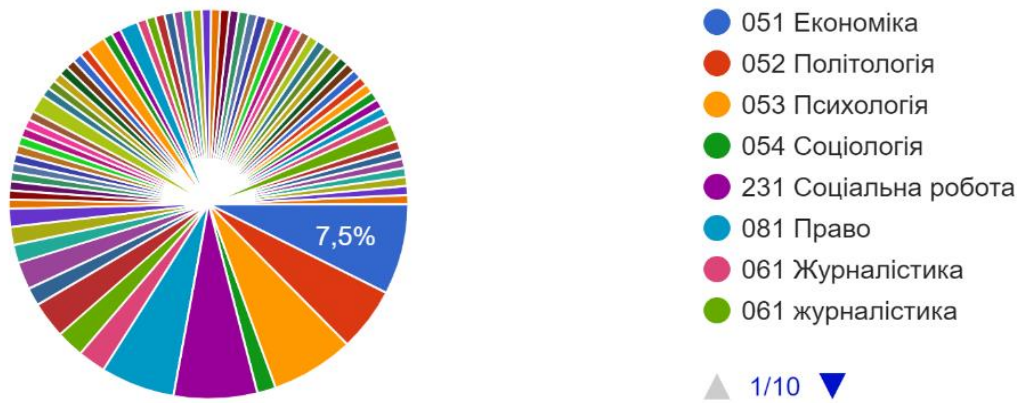
Аналізуючи процес волонтерського руху, як впливового напрямку соціально корисної діяльності сьогодення, нами було поставлене запитання «Чи маєте Ви досвід волонтерства під час збройного конфлікту в Україні?». 85% респондентів надали відповідь, що мають, і лише 15%, що ні. Дані результати вкотре підкреслюють рівень залученості громадян до допомоги Україні та її населенню в умовах повномасштабної війни та особистісних кризах та підкреслює унікальність нашої кваліфікаційної роботи. Рис. 2.5.

Рис. 2.5. Чи мають респонденти Одеського регіону досвід волонтерства під час збройного конфлікту в Україні?

Наступним питанням було: яку освіту здобували або здобувають опитувані. Найпоширенішими результатами стали спеціальності навчання 231 «Соціальна робота», 051 «Економіка», 052 «Політологія», 053 «Психологія», 081 «Право», 061 «Журналістика», 035 «Філософія», 291 «Міжнародні відносини», 262 «Правоохоронна діяльність», 281 «Публічне управління та адміністрування», 073 «Менеджмент» тощо, що підкреслює популярність та актуальність волонтерського руху серед різних професійних кіл та представників різноманітних сфер діяльності, як соціальної, так і сфер медіа, бізнесу, політології та інших. Рис. 2.6.

Важливої уваги заслуговують відповіді респондентів, які зазначили, що вони є школярами та абітурієнтами. Вважаємо це позитивною тенденцією, адже за отриманими результатами можна зазначити, що приєднатись до волонтерського руху можливо не маючи вікових та кваліфікаційних обмежень, а відповідно і стати частиною у процесі покращення суспільства.

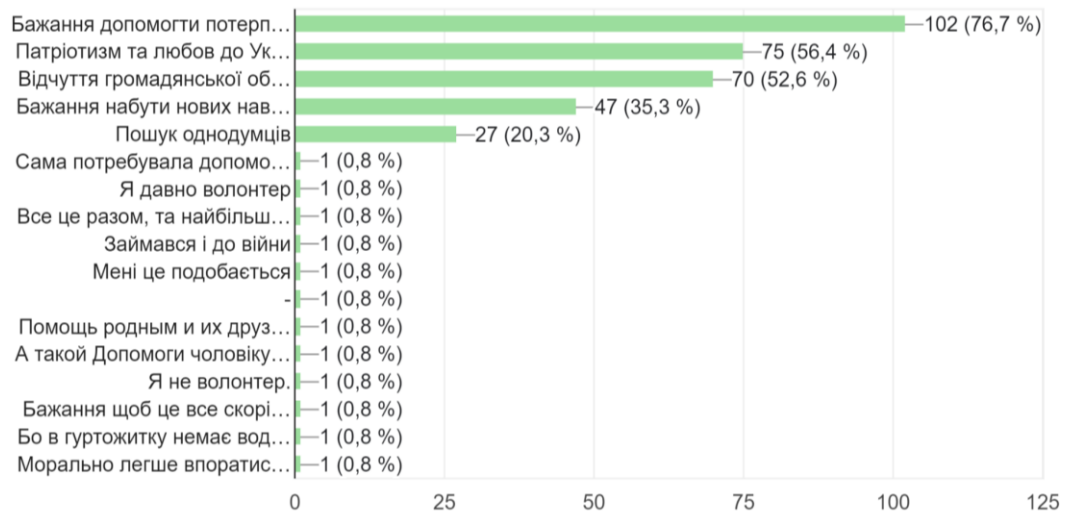
Рис. 2.6. Освіта респондентів

На питання «Чому Ви вирішили стати волонтером під час збройного конфлікту?» респондентами були обрані такі із запропонованих відповідей:

1. бажання допомогти потерпілим - 102 особи, а отже 78%;
2. патріотизм та любов до України - 75 осіб, що дорівнює 56%;
3. відчуття громадянського обов'язку - 70 осіб, що склало 52% відповідей;
4. бажання набути нових навичок та досвіду - 47 осіб, 35%;
5. пошук однодумців - 27 осіб, 20%, що зображено на рис. 2.7.

Під час розробки цього питання було прийняте рішення надати волонтерам можливість визначити власну мотивацію долучення до волонтерства, і серед окреслених відповідей зазначаємо наступне:

- «сама раніше потребувала допомоги і розумію людей, які її потребують»;
- «я давно волонтер»;
- «всі зазначені варіанти разом, але найбільше - підтримати свою країну»;
- «бажання, щоб це все скоріше закінчилось»;
- «бо поруч немає волонтерів»;
- «морально легше впоратись із тим, що відбувається. Таким чином відчуваєш, що приносиш користь і твоє життя стає цінним».

Рис. 2.7. Мотивація волонтерів Одеського регіону

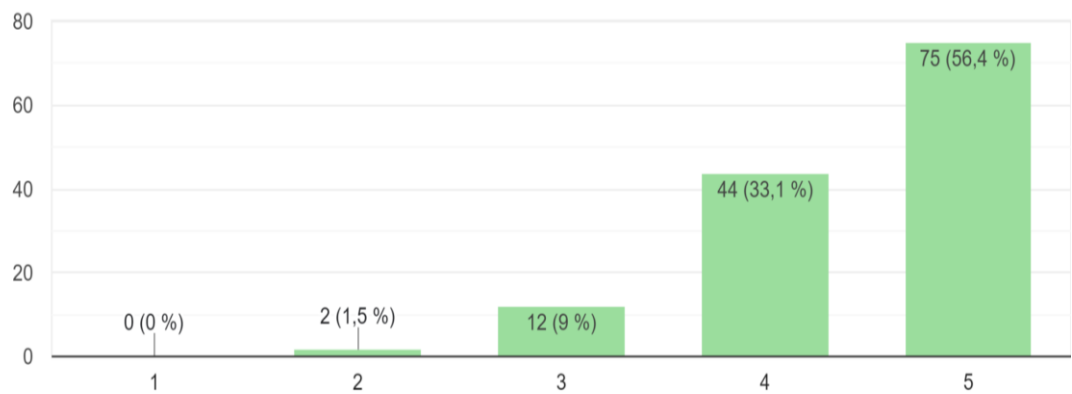
Ці дані надають нам розуміння тих особистісних факторів та чинників, які сприяють поширенню волонтерського руху та його популяризації. До об'єктивних факторів слід віднести: фактор соціально-економічного стану країни: за практикою зарубіжних та європейських країн, найбільшої популярності волонтерський рух набуває в той момент, коли особа та країна, в якій він проживає, зазнає кризи або військових дій; фактор злагодженої роботи системи соціальної політики, фактор наявності та відкритості волонтерських заходів, проєктів, програм, що проводяться благодійними, громадськими організаціями та комунальними установами та фактор державних інформаційних кампаній, що заохочують до діяльності та висвітлюють її важливість.

Можемо виділити суб'єктивні фактори формування прихильності до волонтерства, з яких: фактор наявності потреби здійснювати волонтерську роботу, фактор бажання приймати участь у волонтерських програмах та проєктах, співпрацювати із благодійними, громадськими організаціями та комунальними установами, фактор наявності бажання покращити країну та розвинути волонтерські рухи та фактор отримання задоволення від процесу.

Об'єктивними факторами, які формують негативне ставлення до

волонтерства є: несприятливого суспільного середовища, стереотипізація поняття «волонтер», відсутність знань про перспективи та можливості такої діяльності, а серед суб'єктивних зазначаємо: фактор «заборони» батьків, родичів, близького оточення, фактор відсутності бажання займатись суспільно корисними справами, фактор зневажливого ставлення до країни та процесів, що в ній відбуваються, фактор хибного уявлення про волонтерську діяльність, тощо [20].

Наступне питання було таке «Як Ви оцінюєте ефективність роботи волонтерів під час збройного конфлікту?», результати відповіді демонструємо на рис. 2.8.

Рис. 2.8. Оцінка ефективності роботи волонтерів під час збройного конфлікту

За результатами у більшості відповідей респонденти зазначають, що волонтерські рухи є максимально дієвими і не було жодної відповіді про їхню неефективність. За короткий проміжок часу волонтерство в Україні перетворилося на потужний національний громадський рух, в роботу якого задіяні окремі особи та організації. Він є ефективним, унікальним та не має аналогів по всьому світу.

У своїй діяльності волонтери можуть співпрацювати із державними та недержавними організаціями. Задля більш детального розуміння із якими недержавними установами співпрацює волонтерський рух в Одеському регіоні

нами було поставлено питання перед респондентами «З якими недержавними установами Ви співпрацювали?». Результати відповідей наводимо у рис. 2.9.

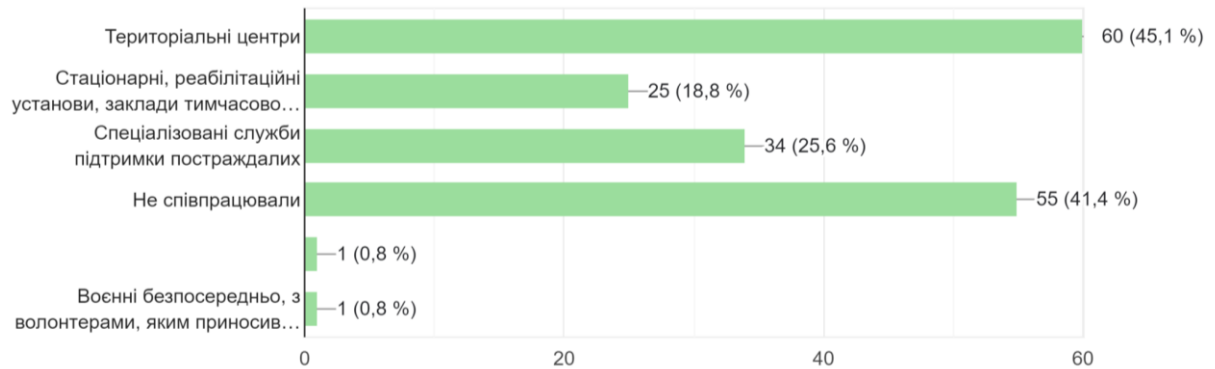

Рис. 2.9. З якими недержавними установами співпрацюють волонтери в Одеському регіоні

Виходячи із відповідей, 50% волонтерів співпрацюють із громадськими організаціями, 35% із благодійними фондами, 3% із релігійними організаціями. Також в індивідуальному порядку респонденти зазначали, що співпрацюють із усіма вище переліченими установами. Окремо опитувані особи зазначали про свою роботу із громадською гуманітарною організацією Товариства Червоного Хреста України та освітніми закладами, які також є стейкхолдерами волонтерського руху, долучаючи до своєї діяльності учнів (студентів), їхніх батьків та друзів.

Велика кількість закладів освіти з початку війни Росії проти України створювали різноманітні соціальні проекти та акції, зокрема такі як «Намалюй малюнок для захисника» тощо. Їхньою метою є формування національної свідомості серед учнів, патріотизму та підтримка Збройних Сил України.

Досліджуючи питання «З якими державними центрами соціального обслуговування (надання соціальних послуг) Ви співпрацювали?» респонденти надали такі відповіді, з якими можна ознайомитись на рис. 2.10.

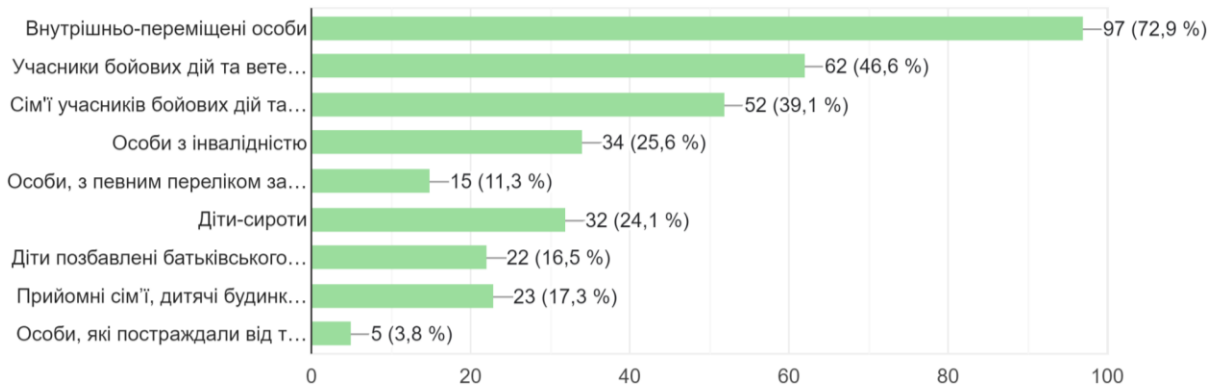

Рис. 2.10. З якими державними центрами соціального обслуговування (надання соціальних послуг) співпрацювали волонтери Одеського регіону

Відповідно до результатів, 45%, тобто 60 респондентів із 133, співпрацювали із територіальними центрами, 26% із спеціалізованими службами підтримки постраждалих, а 19% із стаціонарними, реабілітаційними установами, закладами тимчасового перебування осіб в Одеському регіоні. Понад 40% зазначили, що взагалі не співпрацювали з державним сектором під час надання волонтерської допомоги, що слугує негативною тенденцією та вказує на недоліки функціонування апарату державної системи.

Аналізом результатів двох минулих питань вважаємо, що громадськість більше відкрита до співпраці з недержавними установами соціальної сфери, вона добре обізнана про існуючі волонтерські рухи і програми в Одеському регіоні та активно долучається до їхньої роботи, а після особистого спілкування із волонтерами можемо зазначити, що вони підкреслюють та зазначають такі переваги громадських організацій, благодійних фондів як: проста система функціонування та швидка точкова допомога відповідно до запитів кожної особи та родини.

Волонтерам було запропоновано відповісти на питання «Яким категоріям осіб Ви допомагали?» з можливістю відмітити необмежену кількість з поданих варіантів. Докладніше рис. 2.11.

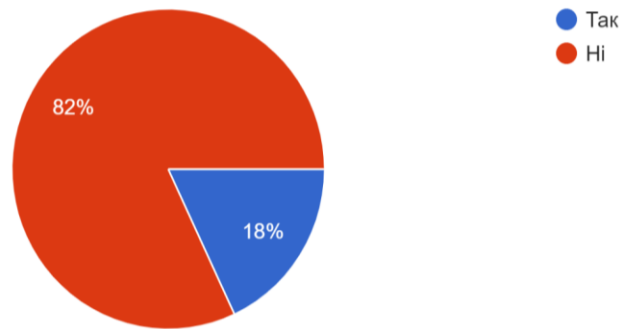

Рис. 2.11. Яким категоріям осіб допомагали волонтери Одеського регіону

Серед цих тверджень першочергове місце посідає така вразлива категорія, як внутрішньо переміщені особи (73% відповідей), далі йдуть учасники бойових дій та ветерани війни (47%) та сім'ї учасників бойових дій та ветеранів війни (39%), особи з інвалідністю (26%), діти сироти (24%), прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу, сім'ї патронатних вихователів (17%), діти, позбавлені батьківського піклування та особи з їх числа віком до 23 років (17%), особи із певним переліком захворювань (11%) та особи, постраждалі від торгівлі людьми (4%).

Висновком при аналізі цього питання зазначаємо те, що волонтерський рух діє розгалужено та надає допомогу кожній із вразливих верств населення, що потребують додаткової підтримки, наснаження, інформування та координації під час збройної агресії.

Великий дискус при вивченні питання волонтерського руху викликає наступне: чи потребують волонтери певної кваліфікаційної, професійної підготовки перед початком провадження своєї діяльності. Перед респондентами ми поставили декілька відкритих та закритих питань з приводу цієї теми, першим із яких став аналіз їхнього досвіду: чи отримувала вибірка волонтерів кваліфікаційну підготовку (проходили навчання), задля того, щоб провадити волонтерську діяльність під час збройного конфлікту, а результат питання відображено на рис. 2.12.

Рис. 2.12. Чи отримували Ви кваліфікаційну підготовку (проходили навчання), щоб стати волонтером під час збройного конфлікту?

Лише п'ята частина зазначила, що проходила навчання та підготовку, а більше, ніж 80% осіб зазначили, що ні. Наступне питання було відкритим: ми попросили деталізувати яку саме підготовку вони отримували, а зазначеними відповідями стали:

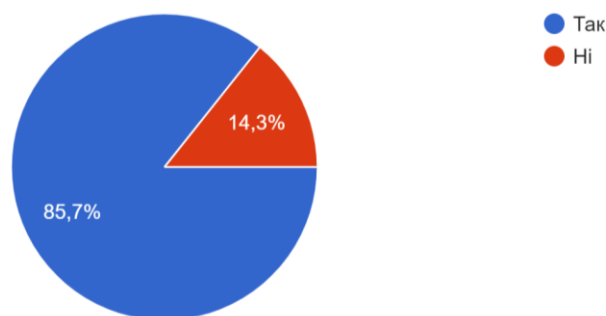
- курси, лекції, тренінги (зокрема із психологічної підтримки та першої домедичної допомоги);
- навчання за спеціальністю 231 «Соціальна робота»;
- тренінги від Товариства Червоного Хреста України, благодійного фонду «Солом'янські котики», всеукраїнської громадської організації «СД Платформа» та курси від Української академії лідерства і Української волонтерської служби.

Повертаючись до основ Законодавства, зокрема до Закону України «Про волонтерську діяльність» підкреслюємо, що навчання для волонтерів не є обов'язковим якщо цього не вимагає певна організація, програма або проєкт. Навчання виступає як допоміжна функція, інструмент поглиблення своїх знань за власним бажанням задля розвитку особи, вдосконалення та покращення роботи. Але аби почути думку практикуючих волонтерів нами було запропоновано відповісти на наступне відкрите запитання: чи вважають вони, що навчання є обов'язковим для волонтера?

Більшість із респондентів зазначили, що не вважають навчання обов'язковою умовою для участі у волонтерському русі, однак виступає актуальним та доречним, проте всі інші відповіді виявились не такими однозначними. Підсумовуючи всі надані 133 відповіді респондентів, ми систематизували їх та для зручності представимо у вигляді ключових тез:

- необхідність у навчанні та професійній підготовці волонтера залежить від виду діяльності, якою він займається: якщо вона стосується надання специфічного виду допомоги: психологічної, правової, медичної тощо, воно виступає обов'язковим;
- в більшому мірі для респондентів показником якості діяльності волонтера виступає в першу чергу його мотивація та зацікавленість у допомозі людям та сприянню вирішення соціальних проблем;
- певні знання, уміння та навички набагато ефективніше набуваються під час безпосередньо практичної діяльності та з досвідом.

Останнім блоком запитань стали ті, що співвідносять соціальну роботу та волонтерство. Для того, аби з'ясувати, чи вбачають волонтери взаємозв'язок між професійною соціальною роботою та волонтерським рухом нами було запропоновано питання «Чи вважаєте Ви, що професійна освіта за спеціальністю 231 Соціальна робота допомагає у провадженні волонтерської діяльності?», результати якої представляємо на рис. 2.13.

Рис. 2.13. «Чи вважаєте Ви, що професійна освіта за спеціальністю 231 Соціальна робота допомагає у провадженні волонтерської діяльності?»

Аналізуючи відповіді, 86% респондентів зазначають, що професійна освіта за спеціальністю 231 «Соціальна робота» сприяє вдосконаленню волонтерського руху та реалізації волонтерських програм. Наступним, заключним, стало відкрите питання з можливістю обґрунтування своєї відповіді. Аргументами на користь соціальної роботи стали:

1. соціальна робота передбачає навчання та розвиток, необхідний для роботи з різними категоріями та групами людей, зокрема вразливими верствами населення;

2. протягом навчання засвоюються теоретичні та практичні методи роботи у соціальній сфері;

3. професійна освіта сприяє засвоєнню навичок ефективної комунікації, що є важливою складовою роботи з людьми - отримувачами допомоги та навичкам роботи в команді;

4. навчає ініціювати, планувати та координувати роботу волонтерських рухів, а також підтримувати позитивний емоційний стан у колективі.

Висновок до другого розділу

У даному розділі було проаналізовано волонтерську діяльність як інструмент соціальної роботи під час збройного конфлікту в Україні, її сучасний стан, зокрема на прикладі Одеського регіону. Комплекс людських проблем розширюється та набуває ширшого змісту під час залучення до вивчення даного питання державних установ та організацій громадянського суспільства, які активно співпрацюють між собою задля підтримки населення.

Для аналізу стану Одеського регіону було проведено дистанційне, анонімне анкетування із застосуванням Google Forms серед волонтерів віком до 45 років. Його результати висвітлили мотивацію волонтерів, оцінку діяльності волонтерського руху та сфер, на які впливають волонтери, а також взаємозв'язок соціальної роботи та волонтерства. Ми з'ясували, із якими державними та недержавними установами співпрацювали волонтери та виокремили суб'єктивні та об'єктивні фактори, що заохочують та відштовхують від волонтерства.

РОЗДІЛ 3

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СПРЯМОВАНOSTІ ТА МОТИВАЦІЇ ДО ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІД ЧАС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ В УКРАЇНІ

3.1 Опис методик, програми та результатів дослідження спрямованості та мотивації до волонтерської діяльності під час збройного конфлікту (на прикладі Одеського регіону)

У сучасному суспільстві через соціально-політичні зміни економічну нестабільність та соціальну незахищеність, волонтерство стає все більш важливим для українців. Це пов'язано з зростаючою потребою населення в професійній допомозі та підтримці. У зв'язку з цим, збільшується кількість організацій та громадян, які свідомо займаються волонтерською діяльністю [9].

Метою цього розділу кваліфікаційної роботи є теоретичний аналіз сучасних наукових концепцій, що стосуються мотивації соціально активних громадян до волонтерської діяльності, а також представлення результатів емпіричного дослідження, що вивчає цю проблему.

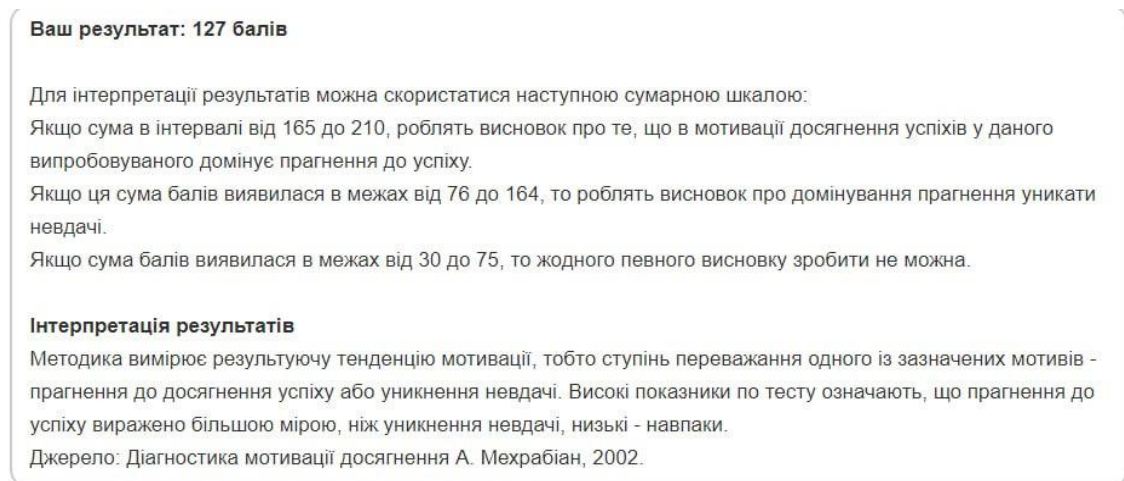
Мотивація волонтерів є важливою темою, яку вивчає багато українських та зарубіжних вчених з метою розуміння того, що насправді впливає на заохочення людей до волонтерської допомоги. Окрім наукового інтересу, це питання, на нашу думку, має і суспільне значення, оскільки розуміння суб'єктивних поштовхів до соціальної активності волонтерів може слугувати основою для розробки порад для створення таких волонтерських програм, що будуть спонукати до залучення громадян.

Під час підготовки цього розділу ми проаналізували три основні методики, що допомагають дослідити мотиваційну сферу волонтерів. Такими стали: методика «Діагностика соціально-психологічних установок особистості

у потребово-мотиваційній сфері», автором якої є О. Потьомкіна, орієнтаційна анкета «Визначення спрямованості особистості», автором являється Б. Басса та методика «Діагностика мотивації досягнення» за авторством А. Мехрабіана. Всі вони є ґрунтовними та надають можливість глибоко вивчити, проаналізувати та зрозуміти установки волонтера, потреби та фактори їхньої мотивації.

Нами було прийняте рішення зупинитись на методиці «Діагностика мотивації досягнення» А. Мехрабіана, результати якої надають можливість зрозуміти та дослідити, які із двох типових стійких мотивів особистості - мотив прагнення до успіху, або мотив уникнення невдач є домінуючим серед учасників волонтерського руху Одеського регіону.

Волонтерам було запропоновано пройти анонімне, дистанційне анкетування із застосуванням заповнення онлайн опитувальника, результати яких надсилали у формі фотографії для підтвердження проходження тестування, як зображено на рис. 3.1.

Рис. 3.1. Приклад результату тестування

Анкета містить у собі низку тверджень, що стосуються окреслення певних особливостей характеру, думок та відчуттів людей з приводу зображених у тексті ситуацій. Шкалами для відповідей стали такі: цілком погоджуюсь (+3 бали), погоджуюсь (+2 бали), швидше погоджусь, ніж не

погоджусь (+1 бал), нейтральний (0 балів), швидше погоджуюсь, ніж не погоджуюсь (-1 бал), не погоджуюсь (-2 бали), цілком не погоджуюсь (-3 бали), які могли обрати респонденти задля надання відповідей.

Прикладами деяких питань є такі:

1. Я надаю перевагу роботі, у якій мої функції чітко визначені і зарплата вища від середньої, перед роботою із середньою зарплатою, у якій я повинен сам визначати свою роль.

2. Для мене дуже важливо робити свою роботу якнайкраще, навіть якщо через це в мене виникають суперечки з товаришами.

3. Я швидше волю грати у команді, ніж змагатися віч-на-віч тощо.

Базою дослідження став Одеський регіон, а вибірку методики склали 37 осіб, з яких:

- 15 осіб - студенти волонтери
- 22 особи - волонтери - представники громадських, благодійних, волонтерських організації у віці від 28 років.

За методикою «Діагностика мотивації досягнення» А. Мехрабіана у 73% волонтерів було виявлено мотивацію досягнення успіху, а в 27% - мотивацію уникнення невдач, результати представляємо на рис. 3.2.

Рис. 3.2. Суми балів респондентів Одеського регіону згідно методики

Якщо сума набраних балів коливається в діапазоні від 165 до 210, можемо зробити висновок про те, у даному випробуванні домінує прагнення до успіху, а якщо ця сума балів виявлялася в межах від 76 до 164, то зазначаємо висновок про домінування прагнення уникати невдачі.

Якщо ж сума балів виявилася в межах від 30 до 75, то жодного певного висновку зробити не можна.

Аналізуючи результати опитування респондентів – волонтерів Одеського регіону ми можемо зазначити, що у даної обраної категорії спостерігається мотивація до соціальної активності та прагненні до успіху, що проявляється в бажанні досягти найкращих результатів у своїй діяльності. Вони також зацікавлені у розвитку нових напрямків волонтерського руху в Одесі та проявляють наполегливість під час виконання різноманітних завдань. Волонтери ставлять перед собою реальні цілі, яких можна досягти, усвідомлюючи, що їхні зусилля можуть принести користь тим, хто цього потребує.

Менша частина респондентів в процесі своєї діяльності можуть проявляти мотивацію до уникнення невдач. Це означає, що вони намагаються уникнути негативної оцінки своєї проробленої роботи та остерігаються помилок. Вони розуміють можливі негативні наслідки та ризики таких оцінок і приймають обережні рішення, що інколи можуть бути гальмуючим фактором та стояти на заваді до розвитку.

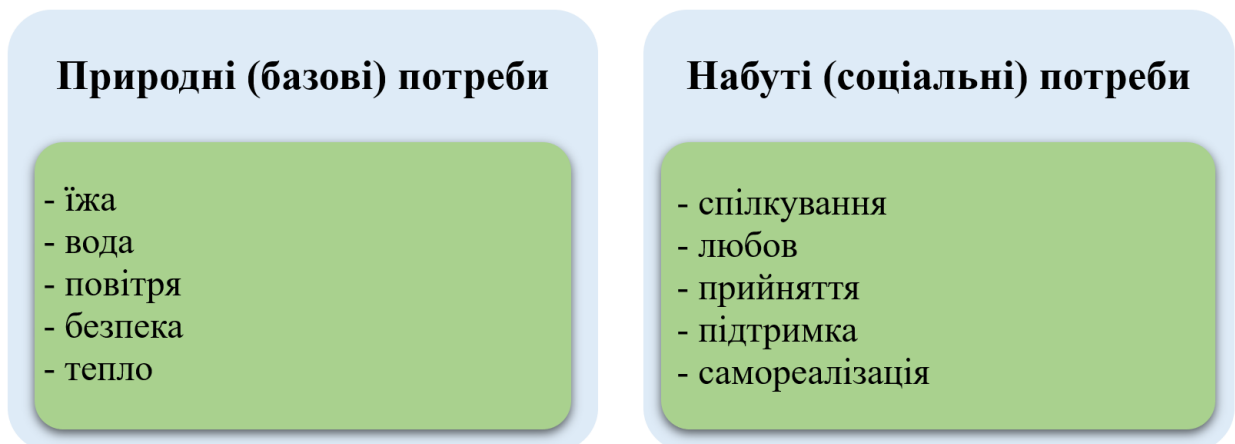
Емпіричне дослідження спрямованості та мотивації до волонтерської діяльності під час збройного конфлікту в Україні підтверджує наявність взаємозв'язку між індивідуально-значущими та соціально-спрямованими мотивами. Висновки вітчизняних та закордонних дослідників свідчать про органічне поєднання у мотивації волонтерів бажання бути корисним, виявляти співчуття та солідарність, сприяти досягненню суспільного балансу і справедливості, а також отримувати певну вигоду для себе, соціальне схвалення та визнання.

Проведене дослідження переконало у необхідності подальшого вивчення та аналізу психологічних особливостей мотивації волонтерів. Важливим є відстежувати розвиток індивідуальних, соціальних та психологічних факторів до мотивації волонтерської діяльності залежно від тривалості досвіду, гендерних та вікових особливостей, об'єктів супроводу та інших чинників.

3.2 Практичні рекомендації по залученню до волонтерської діяльності як інструменту соціальної роботи під час збройного конфлікту

Існує багато теорій, кожна з яких визначає фактори, що мотивують людей брати участь у волонтерських проєктах і надавати допомогу іншим. Сучасна соціальна робота класифікує ці теорії на дві основні типи:

1. Теорії змістовного типу, що базуються на припущенні, відповідно до якого мотивація виникає, коли людина свідомо або підсвідомо усвідомлює свої потреби, недоліки або дискомфорт. Прихильники цих теорій стверджують, що мотивація виникає зі свідомості нестачі або напруження. Відповідно загальну класифікацію потреб людини зображуємо на рис. 3.3.

Рис. 3.3. Загальна класифікація потреб людини

Американські дослідники, такі як А. Маслоу, Д. Макклелланд, Ф.Герцберг, відносяться до прихильників теорії змістовного типу.

2. Теорії процесуального типу базується на ідеї, що поведінку людини визначають не тільки її потреби, але й сприйняття ситуації, очікування, оцінка власних можливостей та наслідків вибраної поведінки. Ці теорії досліджують, як людина сприймає зв'язок своєї діяльності зі ступенем задоволення, отриманими результатами та потенційною винагородою. До теорій процесуального типу належать, наприклад, теорія сподівань, теорія справедливості та теорія Портера – Лоулера [3].

В більшій мірі до мотивації участі у волонтерському русі виступають не лише суб'єктивні фактори, але й об'єктивні, зокрема чітка, проста злагоджена робота у команді, яку забезпечує якісний волонтерський менеджмент.

Залучення та координація роботи волонтерів є тим, без чого неможливо уявити існування волонтерського руху. Волонтерський менеджмент – система заохочення, координації та мотивації будування довгострокових відносин із волонтерами, яка надає можливості особистісно та професійно зростати під час своєї діяльності. Це дає можливість забезпечити їхню роботу змістовністю, корисністю та ефективністю. Саме такі умови співпраці і є заохочувальним фактом для особи [3].

Якісний волонтерський менеджмент забезпечує комфортні умови роботи, зменшує навантаження на волонтерів, виправдовує очікування, підвищує ефективність організації та сприяє побудові дружньої атмосфери як всередині колективу, так і серед волонтерського об'єднання країни та певного регіону. Відповідальними особами у цьому напрямку є керівник організації, координатори проєктів та фахівці по роботі з волонтерами [19]. Певна послідовність дії називається циклом волонтерського менеджменту, що зображений на рис. 3.4.

Рис. 3.4. Цикл волонтерського менеджменту

Першим його етапом виступає планування – формування та аналіз того, хто буде відповідальним за певні завдання та обрання формату координації роботи. Наступним є залучення – процес поширення інформації про те, що існує можливість долучитись до певної волонтерської програми або проєкту, тобто комунікаційна кампанія.

Добір волонтерів відбувається шляхом аналізу кандидатур, які виявили бажання долучитись відповідно до критеріїв, що відповідають певним задачам та завданням, а після цього етапу настає адаптаційний, волонтери проходять процес підготовки до участі, пристосовуються до умов співпраці та заводять нові знайомства із майбутніми членами команди.

Мотивування волонтерів – це наступний етап циклу волонтерської діяльності. Особливістю цього етапу є те, що на початку своєї діяльності люди є дуже вмотивованими на роботу, проте з часом їхня мотивація може змінюватись та зменшуватись. Для того, аби не втратити членів команди, мотивування повинно провадитись протягом усього існування проєкту: від його початку та до кінця [22].

Супровід та підтримка. Ці процеси допомагають волонтеру уникати непорозумінь та ситуації відсутності належної інформації для реалізації певного завдання, забезпечують постійний зв'язок та допомогу між суб'єктами волонтерства, зокрема із керівниками.

Оцінка та визнання – останній етап діяльності волонтера в межах певного проєкту чи програми. Керівництво повинно забезпечувати відкритість до зворотного зв'язку: аналізувати роботу певної особи та команди, зазначати, які кількісні та якісні результати вони здобули та які переваги та недоліки під час роботи було виявлено. Саме цей етап допомагає зробити висновки та підбити підсумки співпраці, а також зрозуміти, у чому саме полягала корисність участі особисто для волонтера.

Заключним етапом є залучення до спільноти. Якщо волонтер проявив себе як старанний, відповідальний та кмітливий фахівець, організації рекомендовано не втрачати таку людину та за згодою сторін долучити її до загальної спільноти організації для залучення до подальшої співпраці. Цей етап будується на спільній довірі, бажанні та неформальному спілкуванні між організацією та волонтером.

Фахівець, який працює з волонтерами та розуміє різні підходи до мотивації участі волонтерів, має більші шанси залучати їх до нових проєктів та підтримувати запал до співпраці. Тому пропонуємо більш детально розглянути підходи до мотивації волонтерів.

Найвідоміший з них базується на теорії індивідуальних мотивів людини та відомий як «Піраміда Маслоу», зображеною на рис. 3.5.

Рис. 3.5. Піраміда Абрахама Маслоу

Згідно з теорією, найвпливовішими мотиваціями в житті людини є первинні, пов'язані з задоволенням фізіологічних потреб, таких як голод, спрага, потреба у кисні, фізичній складовій та збереженні власного життя. Ці потреби утворюють нижній рівень піраміди мотивів в ієрархії. На наступному рівні розміщуються потреби в самозахисті та збереженні життя. Далі розташовані вторинні мотивації: соціальні потреби, що включають потребу в соціальних контактах, а вище вже знаходиться рівень егоїстичних потреб, які включають у себе бажання почувати гордість, мати престиж, певний статус або самоповагу, відчувати впевненість у собі й володіти свободою. Останній рівень піраміди взаємопов'язаний із задоволенням потреби в самореалізації та творчості, тобто можливості втілювати власні ідеї та плани у життя [3].

Зважаючи на аналіз вищезазначеної теорії підсумуємо, що керівникам проєктів, програм та організацій необхідно враховувати різні потреби людини на різних рівнях задля успішності функціонування волонтерського руху.

Залучення до волонтерської діяльності може бути ефективним інструментом соціальної роботи під час збройного конфлікту, тому наводимо декілька практичних рекомендацій щодо залучення та мотивування волонтерів під час збройного конфлікту Росії проти України:

1. Створення якісної інформаційної кампанії. Перед початком проєкту необхідно розробити ефективну інноваційну комунікаційну кампанію

для просування волонтерської діяльності та зокрема вашого проєкту. Ваші оголошення повинні вирізнятися на фоні інших та привертати увагу якомога більшої кількості людей. Необхідно використовувати канали комунікації відповідно до обраної цільової аудиторії, попередньо провівши її аналіз та склавши «портрет волонтера»: внутрішній опис особи, яку би Ви хотіли бачити частиною Вашої команди. Найпоширенішими каналами комунікації виступають соціальні мережі, телебачення, друковані матеріали [16].

2. Створення партнерства та мережування: практика співпраці та консолідації зусиль із відомими існуючими організаціями, які поділяють Ваші цінності, може принести велику кількість нової аудиторії до Вашого руху та сприяти новим знайомствам та зв'язкам. Не треба боятись втратити частину своєї аудиторії, необхідно лише чітко розподіляти зони відповідальності між сторонами та обговорювати принципово важливі деталі та формат співпраці.

3. Забезпечення сприятливих умов для розвитку волонтерського руху та підвищення рівня самостійності громадян міст та ОТГ для участі у громадському житті держави та формуванні небайдужості шляхом проведення навчальних заходів, тренінгів, семінарів, благодійних акцій тощо [28].

4. Забезпечення системної та довгострокової участі організацій та установ, що співпрацюють із волонтерами, мають потребу у людських ресурсах та капіталі, у міських, обласних, регіональних та всеукраїнських заходів та забезпечення співпраці із органами місцевого самоврядування.

Висновок до третього розділу

У третьому розділі кваліфікаційної роботи було висвітлено, що у сучасному суспільстві, через певні соціально-політичні зміни, волонтерство набуває зростаючої важливості. Це ще більше зумовлюється наростаючою потребою населення в професійній допомозі, задовільнені соціальних послуг та підтримці. Відповідно попиту, зростає і кількість організацій та громадян, які свідомо займаються волонтерською діяльністю.

Мета даного розділу полягає у теоретичному аналізі сучасних наукових концепцій, що стосуються мотивації соціально активних громадян до волонтерської діяльності, а також у представленні результатів емпіричного дослідження, що досліджує це питання.

Нами було проведено дослідження по методиці «Діагностика мотивації досягнення» А. Мехрабіана, результати якої дозволили зрозуміти та дослідити, який з двох типових стійких мотивів особистості - мотив прагнення до успіху або мотив уникнення невдач - переважає серед учасників волонтерського руху Одеського регіону.

Респондентам було запропоновано пройти анонімне дистанційне анкетування за допомогою онлайн опитувальника. При аналізі результатів опитування респондентів, можна зробити висновок, що волонтери Одеського регіону під час збройного конфлікту Росії проти України вмотивовані до соціальної активності та прагненні до успіху, що проявляється в бажанні досягти найкращих результатів у своїй діяльності. Вони також зацікавлені у розвитку нових напрямків волонтерського руху в Одесі та проявляють наполегливість під час виконання різноманітних завдань.

Дані результати і спонукали нас до дослідження психологічних особливостей мотивації волонтерів, основних типів теорій, що пояснюють мотивацію людей до участі та розробити практичні поради щодо реалізації якісної роботи, зокрема за допомогою волонтерського менеджменту, таких як: створення якісної інформаційної кампанії, партнерства та мережування з існуючими організаціями, а також забезпечення сприятливих умов для розвитку волонтерського руху та самостійності людей у громадському житті і взаємодія із суб'єктами місцевого самоврядування.

ВИСНОВКИ

На сьогодні Україна перебуває у стані повномасштабної війни, що супроводжується кризою, падінням економіки, відсутністю безпечних умов для проживання тощо. Дані фактори спричиняють збільшення кількості внутрішньо переміщених осіб, учасників бойових дій та ветеранів війни, осіб з набутою інвалідністю, дітей сиріт та осіб, які постраждали від торгівлі людьми, а також створюють умови для поширення бідності серед населення країни, малозабезпеченості та безробітності. Високий рівень міграції населення та нестача кваліфікованих кадрів, зокрема фахівців із соціальної роботи, спричиняє неспроможність держави долати такі значні виклики самотійно, тому волонтерська діяльність сьогодні, як ніколи, є необхідною та виступає одним із ключових інструментів соціальної роботи та соціальної політики держави.

Однією із особливостей сучасного українського волонтерства є його стрімкий розвиток та консолідація зусиль держави та громадськості задля досягнення спільної суспільно корисної справи. Волонтерський рух є мобільним та має зразково вибудовану логістику, має високий рівень креативності та підприємницьку інноваційність та господарність. Волонтери користуються особливою шанвою серед населення та викликають довіру. Вони є відповідальними, емпатичними, ініціативними, безкорисливими та мають високий рівень національно-культурної свідомості.

Напрямами волонтерської діяльності є інформаційний, профілактичний, просвітницький, корекційний, соціально-побутовий, реабілітаційний, що підкреслює різноплановість волонтерського руху та широкий спектр його діяльності. Волонтерство - це діяльність, що направлена на розвиток, покращення соціальної політики в Україні та на сьогоднішній день направлена на пришвидшення здобуття перемоги нашою країною, а методами провадження цієї діяльності можуть бути: тренінги, форум-театри, дебати,

квести, тематичні тижні та акції, круглі столи, семінарські заняття та конференції, консультативні пункти.

Основним законом, який регулює волонтерську діяльність в Україні, є Закону України «Про волонтерську діяльність» від 31.03.2023, 3236-VI. В якому зазначено поняття, напрями, визначено основні принципи, напрями та особливості правового статусу волонтерів та діяльності волонтерських організацій. Усі суб'єкти волонтерської діяльності: волонтери та організації, комунальні установи, мають свої права та обов'язки відповідно до волонтерської програми.

У другому розділі кваліфікаційної роботи ми проаналізували волонтерську діяльність як інструмент соціальної роботи під час збройного конфлікту в Україні на прикладі Одеського регіону. На обраній території дослідження свою діяльність у питанні соціального захисту осіб під час збройної агресії Росії проти України впроваджують як державні (комунальні) установи, так і громадські, волонтерські організації, благодійні фонди та соціальні проєкти, що допомагають людям на безоплатних умовах. Формами допомоги є гуманітарна (натуральна) допомога, ліки та устаткування, транспортні перевезення, фінансова допомога на отримання необхідних ресурсів, працевлаштування, психологічна та юридична підтримка, працевлаштування, шелтери для внутрішньо переміщених осіб.

Для аналізу стану волонтерського руху в Одеському регіоні ми провели дистанційне анонімне анкетування серед волонтерів віком до 45 років за допомогою Google Forms. Результати анкетування висвітлили рівень мотивації волонтерів, оцінку діяльності волонтерського руху і сфер, на які вони впливають, а також взаємозв'язок соціальної роботи та волонтерства.

Участь в опитуванні взяли 133 волонтери та активісти Одеської обласної організації Товариства Червоного Хреста України, благодійного фонду «Добрий Самарянин», всеукраїнської громадської організації СД Платформа, студенти спеціальності 231 Соціальна робота ОНУ імені І.І.Мечникова та загалом волонтери Одеського регіону.

Відповідно до результатів питань «З якими державними центрами соціального обслуговування (надання соціальних послуг) Ви співпрацювали?» ми дізнались, що понад 40% осіб не співпрацювали з державним сектором під час надання волонтерської допомоги, що слугує негативною тенденцією та вказує на недоліки функціонування апарату державної системи. Інша частина опитуваних зазначили, що співпрацювали із територіальними центрами, спеціалізованими службами підтримки постраждалих, стаціонарними, реабілітаційними установами, закладами тимчасового перебування осіб в Одеському регіоні.

У висновку до аналізу цього питання зазначимо, що громадськість більше відкрита до співпраці з недержавними установами соціальної сфери, вона розуміється щодо волонтерські рухи Одеського регіону та активно долучається до них. Коло категорій осіб, із якими співпрацюють волонтери дуже широке та охоплює майже всі вразливі категорії клієнтів соціальної роботи, закріплених у Законодавстві.

Більшість із волонтерів не отримували професійну підготовку до періоду становлення частиною волонтерського руху, проте зазначають, що навчання виступає як допоміжна функція, інструмент для поглиблення власних знань задля розвитку особи, вдосконалення та покращення роботи.

Останнім блоком запитань стали ті, що співвідносять соціальну роботу та волонтерство: більшість респондентів зазначили, що соціальна робота сприяє покращенню волонтерського руху та реалізації волонтерських програм, адже має ґрунтовну базу, розроблену закладами вищої освіти. Респондентами виявилися волонтери, що мають вищу освіту за різноманітним фахом, тому вбачаємо доцільним залучати кваліфікованих спеціалістів до надання допомоги на волонтерських засадах, зокремо вузькопрофільної.

Заключним етапом нашого дослідження стали опис методик, програми та результатів дослідження спрямованості та мотивації до волонтерської діяльності під час збройного конфлікту (на прикладі Одеського регіону).

Ми досліджували феномен мотивації волонтерів за допомогою «Діагностики мотивації досягнення» А. Мехрабіана, участь у якій взяли 37 особи. Результати надали можливість проаналізувати та дослідити які із двох типових стійких мотивів особистості - мотив прагнення до успіху, або мотив уникнення невдач є домінуючим серед волонтерів Одеського регіону та підтверджують наявність мотивації до діяльності та прагнення досягти у ній успіху.

Проведений аналіз наштовхнув нас на вивчення психологічних особливостей мотивації волонтерів, а до розробки практичних порад, спрямованих на забезпечення якісної роботи волонтерів та їхнього залучення до діяльності в умовах збройного конфлікту.

Долучення та координація роботи волонтерів є тим, без чого неможливо уявити існування волонтерського руху. В свою чергу, волонтерський менеджмент – система заохочення, координації та мотивації будівництва довгострокових відносин із волонтерами, яка надає можливості особистісно та професійно зростати під час своєї діяльності.

Особливе значення у цьому питанні посідає цикл волонтерського менеджменту, що включає: планування роботи, залучення та відбір волонтерів, адаптація, мотивування волонтерів, супровід та підтримка, оцінка та визнання та залучення до спільноти волонтерів.

У підсумку нашої дослідницької роботи зазначаємо такі практичні поради по залученню до волонтерської діяльності, як: однією з порад було створення якісної інформаційної кампанії, яка має на меті поширення інформації про волонтерські можливості та роботу, яку волонтери можуть виконувати, також важливим є партнерство та мережування з існуючими організаціям та органами влади для досягнення спільних цілей. Взаємодія із існуючими організаціями може надати доступ до більшої підтримки.

Додатково, важливо створити сприятливі умови для розвитку волонтерського руху та самоорганізації людей у громадському житті шляхом надання необхідних ресурсів, навчання та підтримки волонтерів.

У висновку зазначимо, що волонтерська діяльність в Україні має глобальний характер і буде існувати, допоки люди потребуватимуть допомоги, а вагоме значення волонтерства підкреслюються тим, що воно стає одним з найвпливовіших інструментів соціальної роботи. Окреслені практичні поради можуть сприяти створенню волонтерського середовища, в якому мотивовані і залучені волонтери можуть здійснювати якісну роботу на користь громади.

Рівень питань, які вирішують волонтери, кардинально відрізняється від запитів і проблем, які вирішувалися волонтерами раніше. Їхній функціонал та сфери діяльності все збільшується. Однак, у будь-якому випадку, волонтерський рух є тимчасовим виходом із ситуації кризи, що склалася, адже він не може та не повинен виконувати і підміняти функції держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аналіз нормативно-правового забезпечення волонтерської діяльності в Україні. І.В.Мазій Інвестиції: практика та досвід № 7/2018 URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/7_2018/26.pdf
2. Безпалько О. В., Заверико Н. В., Зверева І. Д. та ін.; уклад. Т. Л. Лях. Волонтерство: poradnik для організатора волонтерського руху. уклад. Т. Л.Лях. К.: ВГЦ «Волонтер», 2001. 176 с.
3. Бондаренко А., Вдовцов Ю. Посібник по роботі з волонтерами. Київ, 2021. 164 с.
4. Бондаренко З.П. Організація волонтерської роботи майбутніх соціальних педагогів в умовах вищого навчального закладу : автореф. дис. канд. пед. наук: спец. 13.00.05. К., 2008. 20 с.
5. Вашкович В.В. Становлення та розвиток правового регулювання діяльності волонтерів. Закарпатські правові читання : матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 20–22 квітня 2017). Ужгород : Ужгородський національний університет, 2017. Т. 2. С. 203–207.
6. Вашкович В.В., Манзюк В.В., Рошканюк В.М. Волонтерська діяльність у змісті соціальної функції держави : монографія. Ужгород :Видавничий дім «Гельветика», 2019. 200 с.
7. Волонтерство в сучасній Україні: фактори актуалізації О. О. Проценко. URL: <https://seanewdim.com/wp-content/uploads/2021/04/Volunteering-in-Ukraine-Factors-of-Actuals-O.-O.-Protsenko.pdf>
8. Волонтерство за рік повномасштабної війни: як небайдужі громадяни формують надійний тил для захисників України URL: <https://cedem.org.ua/news/volonterstvo-za-rik/>
9. Волонтерство як ресурс соціальної роботи у громаді: Обличчя

соціальної держави» в рамках проекту «Покращення якості соціальних послуг дітям та сім'ям у громаді» : зб. ст. Міжнар. наук. конф. для студ. Та аспір. (м. Київ, 22–23 берез. 2006 р.). [упор. Т. Лях; передм. Т. Басюк]. К. : Християнський дитячий фонд, 2006. С. 96–97.

10. Волонтерська діяльність в Україні як вид соціальної активності
Болотова В. О., Ляшенко Н. О., Байдак Т. М. URL:
[file:///C:/Users/Catcherine/Downloads/1232-
%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-2335-1-10-20181017.pdf](file:///C:/Users/Catcherine/Downloads/1232-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-2335-1-10-20181017.pdf)

11. Денисенко А. О., Кін О. М. Деякі аспекти військового волонтерства в Україні. Соціальні аспекти військово-професійної діяльності сектора безпеки і оборони: виклики сьогодення : зб. тез. доп. І Міжнар. наук.-практ. конф., Харків, 20 трав. 2021 р. / Нац. акад. Нац. гвардії України ; [під ред. І. М. Трубавіної та ін.]. Харків, 2021. С. 133–135.

12. Добрі історії. Як реалізуються волонтерські програми. URL:
<https://drive.google.com/file/d/1XrkxL39oUzX82HBDap0lAFaVTI4q5ilj/view>

13. Дружченко Т. Волонтерство в соціальній роботі : навч. посібник. К. : Главник, 2006. С. 95.

14. Дунаєва Л.М. Методичні рекомендації до виконання кваліфікаційної роботи для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 231 Соціальна робота Факультету психології та соціальної роботи Одеського національного університету імені І.І. Мечникова. Л.М. Дунаєва, Т.П. Хлівнюк, К.О. Кулава. Одеса, 2022. 39 с.

15. Звіт за результатами дослідження щодо оцінки спроможності та освітніх/розвиткових потреб менеджерів діючих волонтерських програм та проєктів. URL:
https://drive.google.com/file/d/1ZjUbDYS_Cy_673aCXaFC3HquQ7oOr9HS/view

16. Коник Д. Л. Комунікаційні кампанії для зміни поведінки : практичний посібник [Б. м. : б. в., 2021]. 154 с.

17. Конституція України: Закон від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР.

Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

18. Менеджемент волонтерських програм від А до Я: навч.-метод. Посібник. За ред. Т.Л.Лях; авт.-кол. : З.П. Бондаренко, Т.В. Журавель, Т.Л. Лях та ін. К.: Версо-04.2012. 288 с.

19. Менеджмент волонтерських програм: посібник для підготовки менеджерів волонтерських програм / За заг. ред. Т.І. Сила, Т.Л. Лях; авт. кол.: Т. Журавель, Т. Лях, К. Пуха та ін. К.: ФОП Буря О.Д., 2020. 174 с.

20. Нагорна, Д. (2022). Технології залучення молоді до волонтерства в Україні. *Social Work and Education*, Vol. 9, No. 3. pp. 340-357. DOI: 10.25128/2520-6230.22.3.2

21. Національний комітет Товариства Червоного Хреста України. URL: <https://redcross.org.ua/>

22. Олексюк О.П. Хлівнюк Т.П. Волонтерська діяльність у соціальній сфері: мотиви та цінності тези. Матеріали до 79-ї студентської наукової конференції: матеріали наук.-практ. конф. (Одеса, 26 квітня 2023 р.). Одеса: ОНУ імені І.І. Мечникова, 2023. С.

23. Офіційний сайт UNICEF Україна. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/spilno-cash-transfers>

24. Офіційний сайт Міністерства соціальної політики України. URL: <http://msp.gov.ua>

25. Перша психологічна допомога: посібник для працівників на місцях. Женева: ВОЗ, 2014. 76 с.

26. Порядок ведення Реєстру неприбуткових установ та організацій, включення неприбуткових підприємств, установ та організацій до Реєстру та виключення з Реєстру. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/440-2016-%D0%BF#Text>

27. Посібник волонтера, В. В. Вашкович, О.Ю. Василенко, Т.О.Карабін, Я. В. Лазур, В. В. Манзюк, В. М. Рошканюк. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 88 с.

28. Посібник із визначення потреб населення об'єднаної територіальної громади у соціальних послугах. URL: <http://surl.li/cghy>
29. Про благодійну діяльність та благодійні організації: Закон України від 5 липня 2012 року № 5073. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text>
30. Про волонтерську діяльність: Закон України від 19 квітня 2011 року № 3236-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text>
31. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України: Закон України від 23 березня 2000 року № 1602-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1602-14#Text>
32. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань: Закон України від 15 травня 2003 року № 755 IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>
33. Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям: Закон України від 23.05.2017 № 2019-VIII, чинний, поточна редакція, (Із змінами) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1768-14#Text>
34. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України документ 1706-VII, чинний, поточна редакція, (Із змінами) підстава - 2417-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>
35. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 № 280/97. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
36. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 9 квітня 1999 р. № 586-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text>
37. Про освіту: Закон України від 05 вересня 2017 р. № 2145-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 38-39. Ст. 380. (Із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
38. Про охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001 р. № 2402-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 30. Ст. 142. (Із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>

39. Про порядок організації мультидисциплінарного підходу з надання соціальних послуг у територіальному центрі соціального обслуговування (надання соціальних послуг): Закон України від 26.12.2011 р. № 568. (Із змінами) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0354-12#Text>

40. Про соціальні послуги: Закон України від 9 липня 2017 року № 5537-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 41. Ст. 351. (Із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5537-17#Text>

41. Про соціальну підтримку сімей з дітьми: Закон України від 15.01.2013 № 489-VII (Із змінами) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14#Text>

42. Про соціальну роботу з дітьми та молоддю: Закон України від 21 червня 2001 р. – Голос України. 27 липня 2001. № 132 (2632). С.4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14#Text>

43. Про сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні: указ Президента України від 26 лютого 2016 року № 68/2016. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/682016-19805>

44. Про стан волонтерства у світі. URL: <http://www.volunteer.kiev.ua>

45. Семигіна Т. Сучасна соціальна робота. Київ: Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020 р. - 275 с.

46. Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми : посіб. у 2-х ч.; Ч. I. Сучасні орієнтири та ключові технології . З. П. Кияниця, Ж. В. Петрочко. К. : ОБНОВА КОМПАНІ, 2017. 256 с

47. Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми: посіб. у 2-х ч.; Ч. 2 (Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми) А. В. Аносова, О. В. Безпалько, Т. П. Цюман та ін. За заг. ред.: Т. В. Журавель, З. П. Кияниці. К. : ОБНОВА КОМПАНІ, 2017. 352 с.

48. Соціально-педагогічна та психологічна робота з дітьми у конфліктний та постконфліктний період : метод. рек. Н.П. Бочкор, Є.В. Дубровська, О.В.Залеська та ін. Київ: МЖПЦ "Ла Страда-Україна", 2014. 84с.

49. СпівДія — волонтерська P2P-платформа, що об'єднує зусилля

волонтерів, бізнесу та держави для допомоги тим, хто цього потребує. URL: <https://spivdiia.org.ua/>

50. Створимо безпечне середовище для навчання та адаптації дітей-біженців : навч. мет. пос-к. упорядн. О. А. Возіянова, Григоренко О.П., Гуцаленко Т.В. К. ВГО "Розрада", 2012. 130 с.

51. Стратегії і виклики соціальної роботи із внутрішньо переміщеними особами. Вісник НТУУ "КПІ". Політологія. Соціологія. Право. Випуск 2 (22), 2014. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/17098/1/23_Gusak.pdf

52. Українське волонтерство — явище унікальне. Йому завдячуємо суверенітетом. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2324579-ukrainske-volonterstvo-avise-unikalne-jomu-zavdacuemo-suverenitetom.html>

53. Школа волонтерів: Навчальний посібник. За заг.ред. Г.С.Скитьової [Авторський колектив: Брик Я.А., Говорун Н. В., Дементьєв В.В., Лашук О.М., Мельник О.В., Потій О.В., Скитьова Г.С., Тищенко М.П.] К: 2016.166 с.

54. Юрченко І.В. Становлення і розвиток волонтерського руху в Україні. Проблеми розвитку соціологічної теорії. Соціальні процеси в Україні: наукові доповіді і повідомлення IV Всеукраїнської соціологічної конференції (м. Київ, 21 травня 2004 р.). Київ, 2004. С. 350.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Практична залученість до Київської районної громадської гуманітарної організації Товариства Червоного Хреста та благодійного фонду «Добрий самарянин»: майстер - клас з квілінгу «Святкова листівка з елементами квілінгу» та із фетру для дітей, видача гуманітарної допомоги.

Анкета

**за методикою «Діагностика мотивації досягнення» А. Мехрабіана,
яку проходили учасники волонтерського руху Одеського регіону.**

1. Я більше думаю про отримання хорошої оцінки, ніж побоююся отримання поганої.
2. Якби я мав виконувати складне, незнайоме завдання, то хотів би зробити його разом з кимось, ніж працювати над ним поодиночі.
3. Я частіше беруся за важкі завдання, навіть якщо не впевнений, що зможу їх вирішити, аніж за легені, які, знаю, що вирішу.
4. Мене більше приваблює справа, яка не потребує напруги і в успіху якої я впевнений, чим важка справа, в якій можливі несподіванки.
5. Якби в мене щось не виходило, я скоріше доклав би всіх сил, щоб з цим впоратися, ніж перейшов би до того, що може добре вийти.
6. Я віддав би перевагу роботі, в якій мої функції чітко визначені і зарплата вища за середню, роботі із середньою зарплатою, в якій я повинен сам визначати свою роль.
7. Я витрачаю більше часу на читання спеціальної літератури, ніж художньої.
8. Я віддав би перевагу важливій, важкій справі, ймовірність невдачі в якій досить висока, ніж легкій
9. Я скоріше вивчу популярні розважальні ігри, ніж рідкісні, які вимагають майстерності і маловідомі.
10. Для мене дуже важливо працювати якнайкраще, навіть якщо через це виникають суперечки з товаришами.
11. Якби я зібрався грати в карти, то скоріше зіграв би в розважальну гру, ніж у важку, яка потребує роздумів.
12. Я віддаю перевагу змаганням, де я сильніший за інших.

13. У вільний від роботи час я опановую яку-небудь гру скоріше для власного розвитку, ніж для відпочинку та розваги.
14. Я швидше зроблю якусь справу так, як вважаю за потрібне, нехай навіть існує ризик помилитися, чим робитиму так, як мені радять інші.
15. Я скоріше вибрав би роботу з початковою зарплатою в 10000 грн., за умови, що її розмір може залишатися таким невизначений час, ніж роботу, де початкова зарплата 5000 грн. і є гарантія, що не пізніше ніж через 2 роки отримуватиму понад 15000 грн.
16. Я скоріше б став грати в команді, ніж змагався б віч-на-віч.
17. Я волю працювати, не шкодуючи сил, поки мене повністю не задовольнить отриманий результат, ніж прагну закінчити справу швидко і з меншою напругою.
18. На іспиті я віддав би перевагу конкретним питанням, які вимагають для відповіді висловлювання своєї думки.
19. Я скоріше б вибрав справу, в якій є певна ймовірність невдачі, але є й можливість досягти високих результатів, ніж така, в якій моє становище не погіршиться, але й суттєво не покращиться.
20. Після успішної відповіді на іспиті я скоріше з полегшенням зітхну, аніж порадуюсь гарній оцінці.
21. Якби б я міг повернутися до однієї із незавершених справ, то скоріше повернувся б до справи важкої, ніж до легкої.
22. При виконанні контрольного завдання я більше турбуюся про те, як би не допустити якоїсь помилки, ніж думаю про те, як правильно його вирішити.
23. Якщо в мене щось не виходить, я краще звернуся до когось за допомогою, ніж сам продовжуватиму шукати вихід.
24. Після невдачі я скоріше стаю ще більш зібраним та енергійним, ніж втрачаю всяке бажання продовжувати справу.
25. Якщо є сумнів у успіху будь-якого починання, то я швидше не ризикуватиму, ніж візьму в ньому участь.

26. Коли я беруся за важку справу, то скоріше побоююся, що не впораюся з нею, ніж сподіваюся на її успішне завершення.

27. Я працюю ефективніше під чийось керівництвом, ніж коли несу за свою роботу особисту відповідальність.

28. Мені більше подобається виконувати складне, нове завдання, ніж знайоме завдання, в успіху якого я впевнений.

29. Я працюю продуктивніше над завданням, коли мені конкретно вказують, що і як виконувати, ніж коли формулюють завдання загалом.

30. Якби я успішно вирішив якийсь завдання, то з великим задоволенням взявся б ще раз вирішити аналогічне, ніж перейшов би до завдання іншого типу.

31. Коли потрібно змагатися, у мене виникає інтерес та азарт, а не тривога та занепокоєння.

32. Мабуть, я більше мрію про свої плани на майбутнє, ніж намагаюся реально їх здійснити.

Запропоновані варіанти відповідей:

- a) повністю не згоден
- b) не згоден
- c) швидше не згоден, ніж згоден
- d) десь посередині
- e) швидше згоден, ніж не згоден
- f) згоден
- g) повністю згоден

Анкета

за методикою «Волонтерська діяльність як інструмент соціальної роботи під час збройного конфлікту в Україні», яку проходили учасники волонтерського руху Одеського регіону.

<https://forms.gle/uaLSode61xFe61q46>

1. Ваш вік?
2. Ваша стать?
3. Чи маєте Ви досвід волонтерства під час збройного конфлікту в Україні?
4. Якщо Ви маєте вищу освіту (або наразі здобуваєте її) зазначте, за якою спеціальністю.
5. Чому Ви вирішили стати волонтером під час збройного конфлікту?
6. За яким напрямком Ви допомагали у якості волонтера?
7. Як Ви оцінюєте ефективність роботи волонтерів під час збройного конфлікту?
8. З якими державними центрами соціального обслуговування (надання соціальних послуг) Ви співпрацювали?
9. З якими недержавними установами Ви співпрацювали?
10. Яким категоріям осіб Ви допомагали?
11. Чи отримували Ви кваліфікаційну підготовку (проходили навчання), щоб стати волонтером під час збройного конфлікту?
12. Якщо відповідь на минуле питання була "так", то зазначте, яке саме навчання Ви проходили: курси, семінари, лекції, тренінги.
13. Чи вважаєте Ви, що проходження навчання для волонтера є обов'язковим? (надайте аргументовану відповідь)?
14. Чи вважаєте Ви, що професійна освіта за спеціальністю 231 Соціальна робота допомагає у провадженні волонтерської діяльності?
15. Обґрунтуйте, будь ласка, свою минулу відповідь.